

Agroresursu un
ekonomikas
institūts

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Jūrlietu un
zivsaimniecības fonds

Atskaite

Rīcības programmas Eiropas Jūrlietu un
zivsaimniecības fonda atbalsta ieviešanai (ZRP)
2014-2020

***ZRP ieguldījumi 5.prioritātes “Veicināt
tirdzniecību un apstrādi” mērķa sasniegšanā***

2018. gada jūlijs

SATURS

SATURS.....	2
LIETOTIE SAĪSINĀJUMI.....	3
LIETOTIE TERMINI.....	4
KOPSAVILKUMS.....	5
DARBA SATURS.....	7
IZMANTOTIE DATI UN METODES	8
DATU ANALĪZE	10
1. Identificētie rādītāji 5.prioritātes mērķa snieguma raksturošanai.....	10
2. ZRP 2014-2020 prioritātes “Veicināt tirdzniecību un apstrādi” mērķa sasniegšanas novērtējums un ieteikumi KZP mērķa efektīvākai sasniegšanai	12
2.1. Prioritātes vispārīgs apraksts	12
2.2. Konkrētais mērķis “Zvejas un akvakultūras produktu tirgus organizāciju uzlabošana”	14
2.3. Konkrētais mērķis “Ieguldījumu apstrādes un tirdzniecības nozarē sekmēšana”	27
2.4. Prioritātes kopējais novērtējums.....	41
SECINĀJUMI UN IETEIKUMI	44
PIELIKUMI	47
1. pielikums.....	48
2. pielikums.....	50
3. pielikums.....	51
4. pielikums.....	52
5. pielikums.....	53

LIETOTIE SAĪSINĀJUMI

AREI	- Agrolesursu un ekonomikas institūts
CSP	- Centrālā Statistikas pārvalde
CSP KN	CSP Kombinētās Nomenklatūras
EEZ	- Eiropas Ekonomiskā zona
EEZ	- Eiropas Ekonomiskā zona
EK	- Eiropas Komisija
EPC	- Ekonomikas pētniecības centrs
ES	- Eiropas Savienība
F054.01.	- ZRP 2014-2020 pasākums "Ražošanas un tirdzniecības plāni"
F054.02.	- ZRP 2014-2020 pasākums "Uzglabāšanas atbalsts"
F054.03.	- ZRP 2014-2020 pasākums "Tirdzniecības pasākumi"
F054.04.	- ZRP 2014-2020 pasākums "Zvejas un akvakultūras produktu apstrāde"
FOB	- <i>Free on Board</i> eksporta FOB cena
IS	- Informācijas sistēma
KZP	- Kopējā Zivsaimniecības politika
LAD	- Lauku atbalsta dienests
LAND	- Lauku attīstības novērtēšanas daļa
LZIKIS	- Latvijas zivsaimniecības integrētās kontroles un informācijas sistēma
MK	- Ministru kabinets
MVU	- mikro, mazie un vidējie uzņēmumi
RO	- Ražotāju organizācija
RTP	- Ražošanas un tirdzniecības plāni
VID	- Valsts ieņēmumu dienests
ZM	- Zemkopības ministrija
ZRP 2014-2020	- Rīcības programmas Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fonda atbalsta ieviešanai Latvijā 2014. - 2020. gada

LIETOTIE TERMINI

Piešķirtais publiskais līdzfinansējums	- EJZF un valsts līdzfinansējums ieviešanā esošiem projektiem
Fiziskie apjomi	- Ārējās tirdzniecības plūsmu apjomi svara izteiksmē
Ieviešanā esoši projekti	- projekti ar statusu “apstiprināts”, “sākta uzraudzība” un “slēgts”
Pieteiktie projekti	- projekti ar statusu “reģistrēts”, “atvērts labošanai”
Neieviestie projekti	- projekti ar statusu “noraidīts”, “atsaukts”, “pārtrauktas saistības”, “anulēts”

KOPSAVILKUMS

Darba mērķis bija novērtēt atbalstu ZRP 2014-2020 prioritātes mērķa “Veicināt tirdzniecību un apstrādi” sasniegšanā. Darba ietvaros identificēta ierobežota rādītāju kopa prioritātes un tās pasākumu mērķa novērtēšanai, sniegts rādītāju izvērtējums un novērtēta mērķa sasniegšana.

Lai novērtētu ZRP 2014-2020 5.prioritātes ietvaros sniegtā atbalsta ietekmi un mērķa sasniegšanu identificēti 8 rādītāji: 3 rādītāji pasākumu “Tirdzniecības pasākumi” un “Zvejas un akvakultūras produktu apstrāde” novērtēšanai, 1 rādītājs – pasākumu “Uzglabāšanas atbalsts” un “Ražošanas un tirdzniecības plāni” novērtēšanai, un 1 rādītājs - visas 5. prioritātes novērtēšanai. Rādītāju izvēli noteica datu pieejamība un atbilstība mērķa izpildes novērtēšanai.

ZRP 2014-2020 5.prioritātes ieviešanai paredzēti 26% no kopējā ZRP 2014-2020 finansējuma. Pēc Lauku atbalsta dienesta Informācijas sistēmas (LAD IS) datiem uz 08.02.2018. prioritātes mērķa sasniegšanai rezervētais un izmaksātais publiskais finansējums sasniedz 12,47 milj. EUR jeb 27% no prioritātei kopējā atvēlētā 46,99 milj. EUR publiskā finansējuma.

Aprēķinātie rādītāji liecina par pozitīvu ietekmi 5. prioritātes mērķa sasniegšanā, taču visos pasākumos nesokas vienlīdz labi. Zvejas produktu Ražotāju organizāciju (RO) *Ražošanas un tirdzniecības plānu* (RTP) ietvaros īstenotie pasākumi un pasākuma *Uzglabāšanas atbalsts* atbalsts nav pietiekoši sekmējis tirgū laistās produkcijas vidējās vērtības palielināšanos, kam par iemeslu ir Krievijas noteiktais embargo. Zvejas produktu RO tirgū laistā produkcija joprojām ir konkurētspējīga un ņemot vērā jaunu noieta tirgu apgūšanu tiek paredzēts, ka RO tirgū laistās produkcijas vērtības palielināsies. Zvejniecības sektora attīstības un konkurētspējas sekmēšanas nolūkā būtiska loma ir zvejas produktu RO RTP ietvaros īstenotajiem pasākumiem un uzglabāšanas atbalstam.

Tirdzniecības pasākuma ieviešanas rezultātā, labi sokas jaunu tirgu apgūšana, jo noslēgto līgumu skaits gada laikā pieaudzis par 14%, kas liek domāt, ka plānotais mērķis tiks pārsniegts. Iesaistīto uzņēmumu skaits sasniedzis 47%, bet to īpatsvars sektorā ir 90%. Arī ģeogrāfiskais aptvērums un eksporta apjomi, lai arī nedaudz, bet gada laikā ir auguši. Eksports uz ES valstīm palielinājies par 16%. Tā kā pasākuma ietvaros pašlaik lielākie ieguvēji ir eksportētāji, būtu jādomā par pārējo uzņēmēju (skaitliski vairāk kā 50%) iesaisti pasākumā, atbalstot vietējo tirdzniecību (degustācijas lielveikalos, tirgus vietu samaksa, reklāmas kampaņas u.c.), tādējādi palielinot vietējo iedzīvotāju zivju patēriņu un attīstot jaunas tradīcijas.

Pasākumā *Zvejas un akvakultūras produktu apstrāde* līdzšinējā aktivitāte ir salīdzinoši neliela (ap 30% no plānotā projektu skaita un publiskā ieguldījuma), taču atbalstīto uzņēmumu indikatīvie rezultāti liecina par būtisku pasākuma atdevi (21% neto apgrozījuma kāpums un 20% darba produktivitātes kāpums pirmajos projekta gados). Esošo projektu sekmīgas realizācijas gadījumā atbalsts būs devis nozīmīgu ieguldījumu zivju apstrādes nozares modernizācijā, lai arī būtu nepieciešams lielāks ieguldījums tieši īpaši jaunu, inovatīvu produktu radīšanā (t.sk. akvakultūras produkciju) un jaunu tehnoloģiju ieviešanā.

ZRP 2014-2020 5.prioritātes mērķa sasniegšanai jāņem vērā, ka uzglabāšanas atbalsta pieejamība plašam zvejniecības sektora dalībnieku lokam sniegtu finansiālu drošību un stabilitāti nākotnē, kas tādējādi spētu

sekmēt sektora konkurētspēju. Šāds atbalsts gan nebūs pieejams no EJZF ar 2018.gada 31. decembri. Risku mazināšanai zvejniekiem turpmāk jādomā par citām iespējām, jo pašreizējais normatīvais regulējums neparedz tieši šādas iespējas.

Svarīgi veicināt biedrību un RO stiprināšanu, vienlaicīgi skaidrojot RO būtību un iespējamās ieguvumus no tās darbības. Lai sekmētu zvejas produktu RO darbības un līdz ar to Latvijas zvejniecības sektora konkurētspējas uzlabošanos, kā arī sekmētu labāku KZP mērķu sasniegšanu un pareizas Tīrģus kopīgās organizācijas (TKO) pārvaldības nodrošināšanu, būtu pārvērtējamās pasākumu izvēles iespējas MK noteikumos, ņemot vērā 2016.gadā veiktās izpētes par RO sniegtos ieteikumus.

Turpināt iesaistīties izstāžu projektos, vairāk pievēršot uzmanību kāda produkcija kādos valstu tirgos ir pieprasīta. Latvijas ražotājiem būtu ieteicams paplašināt piedāvātās konservu produkcijas klāstu ar konserviem no makreles, tunča un sardīnēm. Jādomā par bioloģiskās akvakultūras pārstrādes produktu piedāvājuma iespējām, ņemot vērā pieaugošo tendenci ES tirgos pēc kvalitatīvas (to asociējot ar bioloģisko) zivju produkcijas. Liela apjoma ražotājiem jāapsver iespējas sadarbībai privāto zīmolu ražošanā piedāvāšanai mazumtirdzniecības ķēdēs. Investīcijas zivju apstrādē uzņēmumiem būtu prioritāri saistāmas ar jaunu, tirgū pieprasītu produktu ražošanu un jaunu tirgu apgūšanu. Projektam, ja tos realizē ražotāju organizācijas vai to apvienības, noteikt papildu atbalsta intensitāti saskaņā ar ES normatīvajos aktos noteikto.

Ziņojuma detalizācijas pakāpi noteica izpildei atvēlētais laiks un pieejamie dati.

Ziņojumu sagatavoja Agrolesursu un ekonomikas institūta (AREI) Ekonomikas Pētniecības centra (EPC) Lauku attīstības novērtēšanas daļas (LAND) pētniece Mg.soc. I.Biukšāne, MBA J.Hāzners un Dr.oec. A.Vēveris sadarbībā ar Mg.sc.ing. E.Bengu.

DARBA SATURS

Darba mērķis - novērtēt atbalstu ZRP 2014-2020 prioritātes “Veicināt tirdzniecību un apstrādi” mērķa sasniegšanā.

Mērķa sasniegšanai izvirzīti sekojoši darba uzdevumi:

1. Identificēt ierobežotu rādītāju kopu prioritātes ZRP 2014-2020 prioritātes “Veicināt tirdzniecību un apstrādi” mērķa sasniegšanas novērtēšanai.

Rādītāju identifikācijai izvērtēti dažādi konteksta rādītāji (VID, CSP, ZM, u.c. dati) un pasākumos pieejamie rezultāta rādītāji (LAD IS dati). Ņemot vērā datu pieejamību un kvalitāti identificēts skaitliski ierobežots rādītāju skaits mērķa sasniegšanas novērtēšanai, ko iepriekš apstiprinājis pasūtītājs ZM.

2. Novērtēt mērķa “veicināt tirdzniecību un apstrādi” sasniegšanu ar prioritātes ietvaros īstenotajiem pasākumiem.

Balstoties uz apstiprinātajiem rādītājiem veikta pasākumu analīze atbilstoši izvirzītajiem mērķiem. Padziļinātākas analīzes veikšanai paralēli analizēti arī papildu rādītāji. Pamatā analizēti LAD IS dati, kā arī citu institūciju dati (VID, CSP, ZM, u.c.). Aplūkoti pētījumi par zivju tirgiem.

3. Izstrādāt secinājumus un ieteikumus.

Balstoties uz veiktās datu analīzes izstrādāti secinājumus un sniegti tiem atbilstoši ieteikumi. Sniegtas atbildes par to, cik lielā mērā atbalsts ZRP 2014-2020 5. prioritāti ir sekmējis mērķa “veicināt tirdzniecību un apstrādi” sasniegšanu, pamatojoties uz izvēlētajiem pasākumiem un ņemot vērā izvēlētos rādītājus. Kā arī sniegti ieteikumi, kas būtu jādara mērķa labākai sasniegšanai.

Analizētie un interpretētie datu rezultāti ir vispārināti apkopoti katrā darba nodaļā.

Darba apjoms ir 46 lpp., neskaitot pielikumus. Darbā iekļauts 21 attēls, 5 tabulas un 5 pielikumi. Darba struktūra ir veidota atbilstoši mērķa sasniegšanai izvirzītajiem darba uzdevumiem. Atvēlētais izpildes laiks, kā arī pieejamā informācija un datu kvalitāte noteica šī darba detalizācijas pakāpi un rezultātus.

IZMANTOTIE DATI UN METODES

Darba izstrādei tika izmantoti LAD IS, Centrālās statistikas pārvaldes (CSP), Zemkopības ministrijas (ZM) un Latvijas zivsaimniecības integrētās kontroles un informācijas sistēmas (LZIKIS) dati. Pētījumā izmantotas kvalitatīvās un kvantitatīvās ekonomisko pētījumu metodes: analīzes un sintēzes; loģiski un abstrakti konstruktīvās; ekspertu novērtējumi. ES un Latvijas likumdošanas, kā arī dažādu plānošanas dokumentu izvērtēšanai tika izmantota socioloģisko pētījumu metode. Informācijas apstrādei un izvērtēšanai tika izmantota monogrāfiskā jeb aprakstošā, grafiskā un loģiski-konstruktīvā (indukcija un dedukcija) metode. Secinājumu un ieteikumu izstrādē galvenokārt pielietotas analīzes un sintēzes metodes.

Darba izstrādei tika analizēta ES un valsts likumdošana (ES regulas, MK noteikumi, ZRP 2014-2020 u.c.).

Lai identificētu rādītājus un novērtētu 5. prioritātes mērķa “Veicināt tirdzniecību un apstrādi” sasniegšanu, sākotnēji tika analizēti prioritātes konkrētie mērķi un tiem atbilstoši pakārtotie pasākumi. Rādītāju identificēšana tika veikta ņemot vērā vispārējo statistikas datu pieejamību un kvalitāti, MK noteikumos noteiktos novērtēšanas kritērijus par atbalsta pretendentiem, kā arī katra pasākuma mērķi, atbalsta pretendētus un attiecināmo izmaksu grupas. Novērtēšanas rādītāju noteikšanai tika izveidota datu matrica, kurā tiek apkopoti dati par atbalsta saņēmējiem no LAD IS un citu datu avotu informācija. Rādītāju izvēli noteica datu pieejamība un kvalitāte, kā arī atbilstība mērķa izpildes novērtēšanai.

Pasākuma “Ražošanas un tirdzniecības pasākumi” izvērtēšanā tika analizēta LAD izsniegtajos RTP un gada ziņojumos par plānu ieviešanu, kā arī šajos atzinumos ietvertā informācija par laika periodu no 2014. – 2016. gadam. RTP pasākumu analīzes izvērtējums nepieciešams, lai novērtētu pasākuma ietekmi uz RO darbību un zvejniecības sektora attīstību un konkurētspēju.

Pasākuma “Uzglabāšanas atbalsts” izvērtēšanā tika analizēta LAD IS pieejamā informāciju projektu līmenī un LAD mājaslapā pieejamie statistikas dati par sliekšņa cenām. Lai precizētu datu analīzes secinājumus, tika apzvanīti RO pārstāvji.

Izmaiņas zivju apstrādes produktu eksporta tirgos tiek noteiktas ar eksporta apjomu izmaiņām svara un vērtības izteiksmē sadalījumā pa eksporta virzieniem (ģeogrāfiskajām valstu grupām) atsevišķos gados atbilstoši Kombinētās Nomenklatūras 4 zīmju līmenim periodā no 2016. gada līdz 2017. gadam. Šie dati ir pieejami CSP ārējās tirdzniecības datu bāzēs. Sākotnēji iegūti dati tiek apkopoti septiņās produktu grupās un piecos ģeogrāfiskajos reģionos. Šādu iedalījumu nosaka nepieciešamība novērtēt pasākuma dalībnieku izvirzīto mērķu sasniegšanu atsevišķās produktu grupās un ģeogrāfiskajos reģionos. Vidējās produktu eksporta cenas aprēķina, izdalot attiecīgā produkta vai produktu grupas eksporta apjomus vērtības izteiksmē ar apjomiem svara izteiksmē. Latvijas ražotāju tirgus potenciāla novērtēšanai atsevišķos ģeogrāfiskajos reģionos tiek izmantoti pēdējos gados veikti neregulāri pētījumi.

Lai novērtētu konkrētā mērķa “Ieguldījumu apstrādes un tirdzniecības nozarē sekmēšana” sniegumu, veikts ekonomiski aktīvo zivju apstrādes uzņēmumu darbības izvērtējums par laiku no 2013. līdz 2016.g. (atbilstoši datu pieejamībai), iekļaujot arī sadalījumu pēc uzņēmumu lieluma atbilstoši CSP sniegtajai klasifikācijai (mikro, mazie, vidējie un lielie uzņēmumi). ZRP 2014-

2020 ieguldījums ir vērtēts atbilstoši LAD IS informācijai par laiku līdz 08.02.2018.g., vērtējot iesniegtos projektus un to plānotos rezultātus. Papildus tam, ir novērtēti pirmo pēcprojekta gadu faktiskie rezultāti tiem atbalsta saņēmējiem, kuri iesniedza projektu atskaites par 2016. un 2017.g. Šim nolūkam tika apkopoti pieejamie projektu atskaišu dati atbilstoši stāvoklim uz 05.07.2018. Konkrēto rādītāju aprēķināšanas metodika tuvāk norādīta pie šo rādītāju apraksta.

DATU ANALĪZE

1. Identificētie rādītāji 5.prioritātes mērķa snieguma raksturošanai

ZRP 2014-2020 zivju apstrādes sektora attīstības veicināšanai ir izvēlēta Eiropas Savienības (ES) 5. prioritāte “Veicināt tirdzniecību un apstrādi” ar tās ietvaros paredzētajiem pasākumiem. Lai identificētu rādītājus prioritātes mērķa sasniegšanas novērtēšanai, sākotnēji tika analizēti prioritātes konkrētie mērķi un tiem atbilstoši pakārtotie pasākumi. Rādītāju identificēšana veikta ņemot vērā vispārējo statistikas datu pieejamību un kvalitāti, MK noteikumos noteiktos novērtēšanas kritērijus par atbalsta pretendentiem, kā arī katra pasākuma mērķi, atbalsta pretendētus un attiecināmo izmaksu grupas.

Prioritātes mērķa sasniegšanas novērtēšanai kopumā tika identificēti 8 rādītāji (skat. 1. tabulu un 1. pielikumu). Rādītāju galvenie datu avoti ir LAD IS, CSP, LZIKIS un VID.

1. tabula. Izvēlētie rādītāji ZRP 2014-2020 5. prioritātes mērķa “veicināt tirdzniecību un apstrādi” novērtēšanai

Rādītājs	Datu avots	1.Konkrētais mērķis			2.Konkrētais mērķis
		Pasākumi:			
		Uzglabāšanas atbalsts	Ražošanas un tirdzniecības plāni	Tirdzniecības pasākumi	Zvejas un akvakultūras produktu apstrāde
Izmaiņas eksporta tirgos	CSP	kopumā par visu 5. prioritāti			
Tirgū laistās produkcijas vidējā vērtība	LAD (LZIKIS)	X	X		
Labuma guvēju īpatsvars	LAD, CSP			X	
Ģeogrāfiskā aptvēruma (valstu) izmaiņas	LAD, CSP			X	
Noslēgto līgumu skaita izmaiņas	LAD, CSP			X	
Neto apgrozījuma vērtības no darbības zvejas un akvakultūras produktu apstrādē izmaiņas	LAD (VID)				X
Darba ražīguma izmaiņas	LAD (VID)				X
Ražošanas izmaksu izmaiņas neto apgrozījumā	LAD (VID)				X

Avots: autoru konstrukcija

Rādītājs *Izmaiņas eksporta tirgos* ir paredzēts visas 5. prioritātes novērtēšanai un raksturo šīs prioritātes mērķa sasniegšanu kopumā. Rādītājs dod iespēju novērtēt situāciju nozīmīgākajā produktu realizācijas segmentā -

eksporta tirgū. Tas veidojas kā salikts rādītājs no vairākiem apakšrādītājiem: eksporta apjoms (tonnās) un vērtība (EUR) dalījumā pa produktu veidiem un noieta (eksporta) tirgiem. Rādītāja aprēķināšanai izmantojami CSP dati.

Pasākumu *“Ražošanas un tirdzniecības plāni”* un *“Uzglabāšanas atbalsts”* vērtēšanai paredzēts rādītājs ***Tirgū laistās produkcijas vidējās vērtības izmaiņas***, kas atspoguļo pasākumu ietekmi uz zvejas produktu RO tirgū laisto produkciju. Rādītājs izvēlēts galvenokārt tāpēc, ka citu datu par RO nav un šis ir vienīgais rādītājs, kas varētu objektīvi atspoguļot pasākumu ietekmes rezultātu. Rādītājs sniedz iespēju vērtēt, vai zvejas produktu RO īstenotie pasākumi ir sekmējuši tirgū laistās produkcijas vidējās vērtības palielināšanos. Rādītājs un tā vērtības iegūstams no ZM (LZIKIS).

Pasākuma *“Tirdzniecības pasākumi”* vērtēšanai izvēlēti trīs rādītāji, kas raksturo atbalsta saņēmēju spēju izmantot ieguvumus no dalības starptautiskās izstādēs un tādejādi palielināt sektora konkurētspēju (eksporta vērtības).

Rādītājs ***Labuma guvēju īpatsvars***, kas atspoguļos labuma guvēju aptvērumu, kas izmantojuši īstenoto projektu rezultātus. Rādītājs izteikts ar vairākiem apakšrādītājiem: komersanti/uzņēmēji, zemnieku vai zvejnieku saimniecības, kuras guvušas labumu no projekta; RO biedru skaits, kuri guvuši labumu no projekta. Labuma guvēju īpatsvars tiek aprēķināts kā labuma guvēju skaits attiecībā pret ekonomiski aktīvo uzņēmumu skaitu zvejniecības sektorā un kā labuma guvēju (biedru) skaits pret konkrētās RO kopējo biedru skaitu. Rādītāja aprēķināšanai izmantojami LAD IS un CSP dati.

Rādītājs ***Ģeogrāfiskā aptvēruma (valstu) izmaiņas*** atspoguļo tirgus diversifikāciju. Tirgu diversifikācija ir nozīmīga tādu risku mazināšanā, kuri ir saistīti ar ievērojamu atkarību no atsevišķas valsts vai ģeogrāfiskā reģiona tirgus. Rādītāja aprēķināšanai izmantojami LAD IS un CSP dati.

Rādītājs ***Noslēgto līgumu skaita izmaiņas***. Tā kā pasākuma ietvaros notiek dalība starptautiskās izstādēs, tiek vērtēts noslēgto līgumu skaits un to izmaiņas pa gadiem. Rādītājs atspoguļo uzņēmumu spēju iegūt jaunus sadarbības partnerus un apgūt jaunus noieta tirgus. Rādītājs tiek skatīts saistībā ar eksporta izmaiņām pa valstīm (līgumu skaits pret eksporta apjomu uz attiecīgo valsti). Rādītāja aprēķināšanai izmantojami LAD IS un CSP dati.

Pasākuma *“Zvejas un akvakultūras produktu apstrāde”* vērtēšanai izvēlēti trīs rādītāji, kas atspoguļo atbalsta saņēmēju konkurētspēju.

Rādītājs ***Neto apgrozījuma vērtības izmaiņas no darbības zvejas un akvakultūras produktu apstrādē*** tiek aprēķinātas par atbalsta saņēmējiem, salīdzinot gadu pirms projekta un pēdējo pieejamo gadu pēc projekta īstenošanas. Rādītāja aprēķināšanai izmanto LAD IS datus.

Rādītājs ***Darba ražīguma izmaiņas*** tiek aprēķināts kā neto apgrozījuma vērtība no darbības zvejas un akvakultūras produktu apstrādē uz vienu gada vidējo nodarbināto. Rādītājs tiek aprēķināts par atbalsta saņēmējiem, salīdzinot gadu pirms projekta un pēdējo pieejamo gadu pēc projekta atbalsta saņemšanas. Rādītāja aprēķināšanai izmantoti LAD IS dati, iespējams izmantot arī VID datus.

Rādītājs ***Ražošanas izmaksu izmaiņas neto apgrozījumā*** tiek aprēķinātas kā kopējo izmaksu attiecība pret neto apgrozījumu, un tiek izteikts koeficienta veidā. Rādītāja vēlamās robežas ir ≤ 1 , kas liecina par atbalsta saņēmēju izmaksu samazināšanos uz vienu neto apgrozījuma vienību. Rādītāja aprēķināšanai izmanto LAD IS vai VID datus.

Ar identificētajiem rādītājiem tika analizēti un vērtēti 5.prioritātes pasākumu rezultāti un to sniegums prioritātes mērķa sasniegšanā. Padziļinātākas analīzes veikšanai paralēli tika analizēti arī citi rādītāji un informācija.

Pasākuma “*Ražošanas un tirdzniecības plāni*” novērtēšanā kā papildu rādītāji tika izmantoti un analizēti zvejas produktu RO *Tirgū laistās produkcijas apjoms un Tirgū laistās produkcijas vidējā cena*, kā arī tika analizēta un vērtēta *Ražošanas un tirdzniecības plānu izpilde*. Pasākuma “*Uzglabāšanas atbalsts*” novērtēšanā kā papildus rādītājs tika izmantots un analizēts sliekšņa cenas brētliņas, reņģes un mencas zvejas produktiem A un E svaiguma kategorijā.

Savukārt, pasākuma “*Uzglabāšanas atbalsts*” novērtēšanā kā papildu rādītājs tika izmantots labuma guvēju īpatsvars, kas tika izteikts ar diviem apakšrādītājiem: *Labuma guvēji – zvejas produktu RO biedri* un *Potenciālie labuma guvēji – zvejniecības uzņēmumi, kas nav RO biedri*. Apakšrādītāji tika aprēķināti kā labuma guvēju skaits attiecībā pret kopējo zvejas produktu RO biedru skaitu un ekonomiski aktīvo uzņēmumu skaitu Latvijas zvejniecības sektorā, kas nav RO biedri.

Papildu rādītāji tiek izmantoti sakarā ar zināmām nepilnībām pamatrādītāju vērtību interpretēšanā. Piemēram, rādītāja *Ģeogrāfiskā aptvēruma (valstu) izmaiņas* vērtības pieaugums var nebūt saistīts ar eksporta kopvērtības un fizisko apjomu pieaugumu gadījumos, kad eksporta ģeogrāfiskajā aptvērumā palielinās to valstu īpatsvars, uz kurām eksportētie apjomi ir nelieli. Līdzīgā kārtā, rādītāja *Noslēgto līgumu skaita izmaiņas* vērtības pieaugums arī var nebūt saistīts ar eksporta kopvērtības un fizisko apjomu pieaugumu gadījumos, kad lielāks skaits līgumu tiek noslēgti par relatīvi nelielu apjomu piegādēm.

Papildu rādītājs *Eksporta vērtības un apjomu izmaiņas produktu grupās* tiek aprēķināts, lai novērtētu projektos norādīto izstāžu dalībnieku plānoto produktu grupu eksporta izmaiņas. Šāda rādītāja izmantošana dod iespēju novērtēt dalības pasākumā iespējamo pozitīvo ietekmi uz eksporta izmaiņām.

Papildus rādītājs *Eksporta kopvērtības un fizisko apjomu izmaiņas mērķa tirgos* nepieciešams, lai novērtētu projektos norādīto izstāžu dalībnieku plānoto eksporta apjomu izmaiņas ģeogrāfiskajos mērķa tirgos (reģionos vai valstu blokos/ grupās). Šāda rādītāja izmantošana dod iespēju novērtēt dalības pasākumā iespējamo pozitīvo ietekmi uz eksporta izmaiņām.

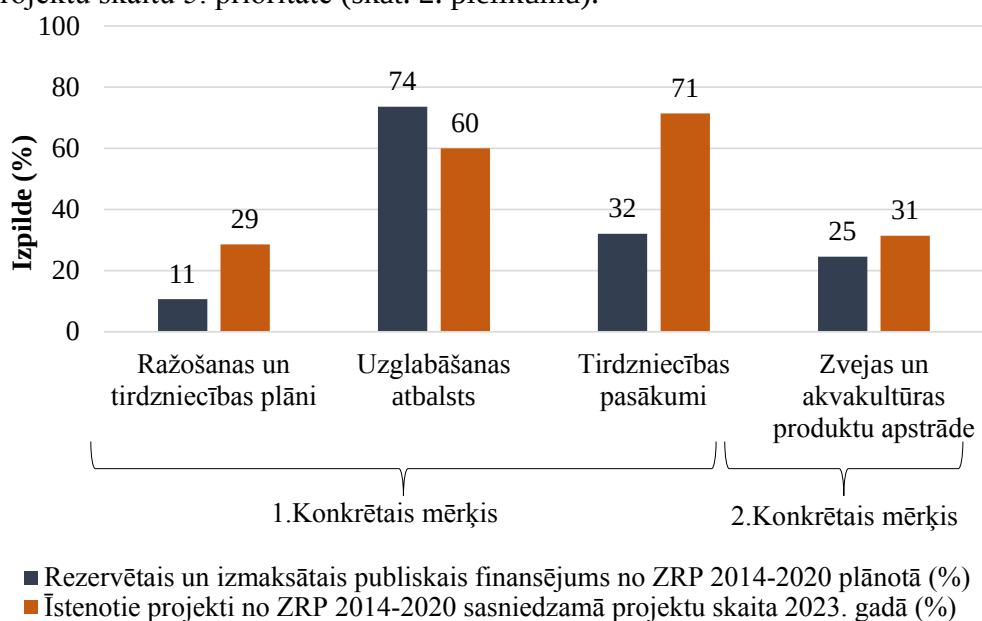
2. ZRP 2014-2020 prioritātes “Veicināt tirdzniecību un apstrādi” mērķa sasniegšanas novērtējums un ieteikumi KZP mērķa efektīvākai sasniegšanai

2.1. Prioritātes vispārīgs apraksts

ZRP 2014-2020 5. prioritātes mērķis ir veicināt tirdzniecību un apstrādi. Prioritātes ieviešanai paredzēti 26% no kopējā ZRP 2014-2020 finansējuma. Pēc LAD IS datiem uz 08.02.2018. 5. prioritātes mērķa sasniegšanai rezervētais un izmaksātais publiskais finansējums sasniedz 12,47 milj. EUR jeb 27% no prioritātei kopējā atvēlētā 46,99 milj. EUR publiskā

finansējuma. Ņemot vērā 5. prioritātes pasākumiem paredzēto publisko finansējumu un plānoto projektu skaitu līdz 2023. gadam, šobrīd 1. konkrētā mērķa “Zvejas un akvakultūras produktu tirgus organizāciju uzlabošana” izmantotais finansējums (rezervētā un izmaksātā publiskā finansējuma apjoms) sasniedz 35% no paredzētā, bet īstenoto projektu skaits no plānotā 2023. gadā - 56% (skat. 1. attēlu).

Savukārt 2. konkrētā mērķa “Ieguldījumu apstrādes un tirdzniecības nozarē sekmēšana” izmantotais finansējums (rezervētais un izmaksātais publiskais finansējums) sasniedzis 25% un īstenoto projektu skaits no 2023. gadā plānotā - 31%. Mērķi paredz sasniegt ar vienu pasākumu “Zvejas un akvakultūras produktu apstrāde”. Lai gan interese par šo pasākumu ir pietiekoši liela (21% no potenciālajiem atbalsta saņēmējiem iesnieguši projektus), salīdzinoši liels (32%) ir neieviesto projektu īpatsvars pret kopējo projektu skaitu 5. prioritātē (skat. 2. pielikumu).

1. attēls. Atbalsta saņēmēju aktivitāte 5. prioritātes “Veicināt tirdzniecību un apstrādi” pasākumu ietvaros (%)

Avots: izveidots pēc LAD IS datiem uz 08.02.2018. un ZRP 2014-2020 versijas 2.2. (EK lēmuma datums: 11.08.2017.)

Kopumā ZRP 2014-2020 5. prioritātes atbalstīto pasākumu ietvaros līdz šim iesniegti 104 projekti, no tiem - 73 tiek ieviesti, 10 pieteikti, bet 21 netika ieviests. Detalizētāka informācija atrodama 2. pielikumā. Iemesli neieviestajiem projektiem detalizētāk analizēti pasākumu ietvaros. Publiskais finansējums ir rezervēts un izmaksāts 28 atbalsta saņēmējiem, no tiem 23 uzņēmumi jeb 21% uzņēmumu no kopējā ekonomiski aktīvo mazo un vidējo uzņēmumu (MVU) skaita Latvijas zivju apstrādes sektorā, 4 biedrības un 1 zinātniskais institūts. Uzņēmumiem pasākumā “Zvejas un akvakultūras produktu apstrāde” rezervēts un izmaksāts publiskais finansējums 9,22 milj. EUR apmērā, biedrībām pasākumos “Ražošanas un tirdzniecības plāni”, “Uzglabāšanas atbalsts” un “Tirdzniecības pasākumi” – 1,11 milj. EUR, bet zinātniskajam institūtam kā pasākuma “Tirdzniecības pasākumi” projektu organizatoram, kur labuma guvēji ir uzņēmumi, tika rezervēts un izmaksāts publiskais finansējums 2,13 milj. EUR apmērā.

Vislielākā aktivitāte tika novērota pasākumos “Zvejas un akvakultūras produktu apstrāde” un “Tirdzniecības pasākumi”. Pasākumā “Uzglabāšanas atbalsts” atbalsta saņēmēju skaits atbilst šobrīd atzīto zvejas produktu RO skaitam, t.i. - trīs zvejas produktu RO skaitam. Savukārt pasākumā “Ražošanas un tirdzniecības plāni” atbalstu saņēma tikai divas no trīs zvejas produktu RO.

Turpmākajās nodaļās tiks vērtēta ZRP 2014-2020 5.prioritātes mērķa “Veicināt tirdzniecību un apstrādi” sasniegšana konkrēto mērķu un attiecīgo pasākumu līmenī.

2.2. Konkrētais mērķis “Zvejas un akvakultūras produktu tirgus organizāciju uzlabošana”

Saskaņā ar ZRP 2014-2020 minēto, atzītas zvejniecības produktu RO ar ražošanas un tirdzniecības plānu (RTP) palīdzību var sekmēt zvejniecības konkurētspēju ilgtspējīgas resursu izmantošanas kontekstā. Programmas uzsākšanas laikā saražotā produkcija ~85% apmērā ik gadu tika eksportēta uz vairāk kā 40 valstīm, t.sk., arī uz NVS valstīm. Izmaiņas ģeopolitiskajā situācijā, uzņēmumus pakļāva papildus riskiem. Uzglabāšanas atbalsts ir paredzēts tirgus regulēšanai un zvejas produktu ražotāju ienākumu palielināšanai. Akvakultūras produkcijai ir perspektīvi tirgi kaimiņvalstīs, tādēļ svarīgi ir sekmēt to apgūšanu, kā arī uzņēmumu un produktu sertificēšanu, produkcijas izsekojamību un marķējuma nostiprināšanu un attīstību.¹

Šo mērķi paredzēts sasniegt ieguldot 9,39 milj. EUR (20% no ZRP 2014-2020 5. prioritātei un 5% no ZRP 2014-2020 kopējā paredzētā finansējuma) publisko līdzekļu, īstenojot pasākumus “Ražošanas un tirdzniecības plāni”, “Uzglabāšanas atbalsts” un “Tirdzniecības pasākumi”. Pasākumu atbalsta pretendenti ir: noteiktas atzītas RO, biedrības, kurās vismaz piecu biedru komercdarbības joma ir zvejniecība, akvakultūra vai zivju, vēžveidīgo un mīkstmiešu pārstrāde un konservēšana, un atvasinātas publiskas personas (zinātniskās institūcijas), kuras mērķis ir sekmēt uzņēmējdarbības attīstību Latvijā, palielinot konkurētspēju starptautiskajos tirgos, un kurai ir pieredze pasākumā paredzēto aktivitāšu īstenošanā.

Rādītāju analīze par pasākumiem F054.01. “Ražošanas un tirdzniecības plāni” un F054.02. “Uzglabāšanas atbalsts”

Zvejas produktu RO Ražošanas un tirdzniecības plānu (RTP) ietvaros īstenotie pasākumi un pasākuma “Uzglabāšanas atbalsts” atbalsts līdz šim nav sekmējis tirgū laistās produkcijas vidējās vērtības palielināšanos (skat. 1. tabulu). Neskatoties uz to, ka zvejas produktu RO tirgū laistās produkcijas apjoms laika posmā no 2014. gada līdz 2016. gadam ir palielinājies par 4%, produkcijas vērtība ir samazinājusies par 19% atšķirībā no 2012. – 2013. gada (dati līdz 2012. gadam nav pieejami), kad produkcijas vērtība bija palielinājusies par 24%. Produkcijas vērtības samazināšanos var skaidrot ar Krievijas 2014. gada augustā noteikto aizliegumu eksportēt apstrādātu un svaigu zivju produkciju un 2015. gada jūnija aizliegumu eksportēt zivju konservus. Krievijas uzliktā embargo dēļ tika zaudēts nozīmīgs eksporta tirgus, kā rezultātā zivju apstrādes uzņēmumiem samazinājās ražošanas apjomi un

¹ ZRP 2014-2020 versija 2.2. (EK lēmuma datums: 11.08.2017.)

pieprasījums pēc zivīm kā izejvielas. Tas savukārt ietekmēja zvejas produktu RO un zvejniecības uzņēmumu, kas nav RO biedri, tirgū laistās produkcijas apjomus (skat.2.tabulu).

**2. tabula. Tirgū laistās produkcijas apjoms un vērtība 2012. – 2016. gadā
(tūkst. tonnas, milj. EUR)**

Rādītājs	Mērvienība	Gads					Izmaiņas (%)	
		2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2012.- 2013.	2014.- 2016.
Tirgū laistās produkcijas apjoms:	tūkst. tonnas	48,37	51,69	50,33	53,68	50,20	7	-0,3
Zvejas produktu RO	tūkst. tonnas	43,28	47,50	47,16	52,01	49,01	10	4
Zvejniecības uzņēmumi, kas nav RO biedri	tūkst. tonnas	5,09	4,19	3,18	1,67	1,19	-18	-63
Zvejas produktu RO produkcijas īpatsvars	%	89	92	94	97	98	3	4
Tirgū laistās produkcijas vērtība:	milj. EUR	11,64	13,74	13,48	16,48	10,52	18	-22
Zvejas produktu RO	milj. EUR	9,85	12,23	12,34	15,61	9,95	24	-19
Zvejniecības uzņēmumi, kas nav RO biedri	milj. EUR	1,79	1,51	1,14	0,87	0,57	-15	-50
Zvejas produktu RO produkcijas īpatsvars	%	85	89	92	95	95	5	3

Piezīme: Apkopoti dati par zivju (svaigas, atdzesētas un ķidātas) produkcijas pirmo pārdošanu (no Latvijas kuģiem Latvijas ostās) Latvijā reģistrētiem pircējiem (tie var būt pircēji gan no Latvijas, gan arī no ārvalstīm).

Avots: aprēķināts un izveidots pēc ZM datiem no ERS un LZIKIS.

Zvejas produktu RO veiksmīgāk var pārdot savu produkciju kā zvejniecības uzņēmumu, kas nav RO biedri. Par to liecina zvejas produktu RO tirgū laistās produkcijas apjoms, kas ir palielinājies ne tikai pirmskrīzes laikā (2012. – 2013. gadā), bet arī Krievijas embargo ietekmē (2014.-2016.gadā), attiecīgi par 10% un 4%. Savukārt, zvejniecības uzņēmumiem, kas nav RO biedri, tirgū laistās produkcijas apjoms ir samazinājies abos laika periodos, attiecīgi par 18% (2012.-2013. gadā) un 63% (2014.-2016. gadā). Zvejas produktu RO tirgū laistās produkcijas apjoms un vērtība no kopējās tirgū laistās produkcijas Latvijas ostās 2014. – 2016. gadā veidoja attiecīgi vidēji 96% un 94%, kas ir ievērojams īpatsvars sektora līmenī. Pietam, neskatoties uz Krievijas uzlikto embargo zvejas produktu RO tirgū laistās produkcijas apjoma un vērtības īpatsvars kopējā tirgū laistās produkcijas apjomā un vērtībā 2014. – 2016. gadā ir palielinājies attiecīgi par 4 procentpunktiem un 3 procentpunktiem, kas norāda uz to, ka RO produkcija ir konkurētspējīga arī krīzes laikā. No tā var spriest, ka RO ir liela nozīme un ietekme uz zvejniecības sektora attīstību un konkurētspēju. Zvejas produktu RO ir zemākas ražošanas izmaksas un labi pieejama infrastruktūra, kas nodrošina produkcijas kvalitāti un attiecīgi konkurētspēju. Lai gan zvejas produktu RO tirgū laistās produkcijas vērtība ir samazinājusies Krievijas noteiktā embargo dēļ, RO biedru produkcija joprojām ir konkurētspējīga. Tā kā tiek sekmīgi apgūti jauni noieta tirgi, paredzams, ka RO produkcijas vērtība nākotnē palielināsies. Zvejniecības sektora attīstības un konkurētspējas sekmēšanas nolūkā būtiska loma joprojām ir zvejas produktu RO RTP īstenotajiem pasākumiem un uzglabāšanas mehānismam.

Turpmāk tiks detalizētāk analizēti pasākumi “Ražošanas un tirdzniecības plāni” un “Uzglabāšanas atbalsts”, lai noskaidrotu iespējamās iemeslus, kāpēc pasākumu atbalsts nav sekmējis tirgū laistās produkcijas vērtības palielināšanos.

Pasākums F054.01. “Ražošanas un tirdzniecības plāni”

Pasākuma mērķis MK not. Nr. 131 nav definēts, jo publisko finansējumu piešķir par Eiropas Parlamenta un Padomes regulas (ES) Nr. 1379/2013 28. pantā minētā RTP izstrādes un īstenošanas izdevumiem pēc tam, kad ir apstiprināts gada ziņojums par RTP īstenošanu.

Pasākumā 2015., 2016. un 2017. gadā kopumā tika iesniegti 6 projekti (katru gadu 2 projekti). Pēc LAD IS datiem uz 08.02.2018. visiem projektiem noteikts statuss “sākta uzraudzība”. Uz publisko finansējumu 0,13 milj. EUR pieteicās un to saņēma divas no trim Latvijā esošām zvejas produktu RO. Publiskais finansējums tika saņemts par RTP izstrādi un ar tā īstenošanu saistītu izdevumu segšanai par 2014. – 2016. gadu.

Saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 1379/2013 7. pantu zvejas produktu RO tiek piedāvāts īstenot vairākus mērķus, kas ir paredzēti MK noteikumos Nr. 753 (izņemot citus papildus mērķus), un kurus zvejas produktu RO īsteno, tos iekļaujot RTP 2014. – 2016. gadam. Zvejas produktu RO īstenoja MK noteikumos Nr. 753 noteiktos obligātos un papildus izvēles pasākumus, sankciju un kontroles pasākumus, kā arī saskaņā ar EK regula (ES) Nr. 1418/2013 noteiktos pasākumus konkrētu sugu piedāvājuma pielāgošanai. Īstenoto RTP izpilde vērtējama 84-90% apmērā – saskaņā ar LAD IS pieejamo informāciju (skat. 3. tabulau).

3. tabula. Zvejas produktu RO Ražošanas un tirdzniecības plānu izpilde 2014. – 2016. gadā (%)

Pasākuma nosaukums		Izpilde (%)		
		2014.	2015.	2016.
Obligātie pasākumi	Ilgtspējīgu zvejas darbību veicināšana	100	100	100
	Nevēlamas nozvejas novēršana un samazināšana	100	92	100
	Centieni nodrošināt zvejas produktu izsekojamību un patērētāju piekļuvi skaidrai un visaptverošai informācijai	40	35	65
	Centieni izskaust NNN zvejas praksi	88	89	100
Papildus izvēles pasākumi	Centieni uzlabot nosacījumus organizācijas locekļu zvejas produktu laišanai tirgū	83	100	100
	Ekonomiskās atdeves uzlabošana	83	58	67
	Tirgus stabilizēšana	83	92	100
	Centieni nodrošināt pārtikas piegādi un veicināt augstu pārtikas kvalitātes un nekaitīguma standartu ievērošanu, vienlaikus sekmējot nodarbinātību piekrastes un lauku apvidos	75	91	100
	Centieni samazināt zvejas ietekmi uz vidi, tostarp izmantojot pasākumus, ar ko uzlabo zvejas rīku selektivitāti	100	67	50
Pasākumi, kas paredzēti, lai pielāgotu konkrētu sugu piedāvājumu		88	100	100
Sankciju un kontroles pasākumi		100	100	96
LAD atzinums par kopējo izpildi:		85	84	90

Avots: aprēķināts un izveidots pēc LAD datiem.

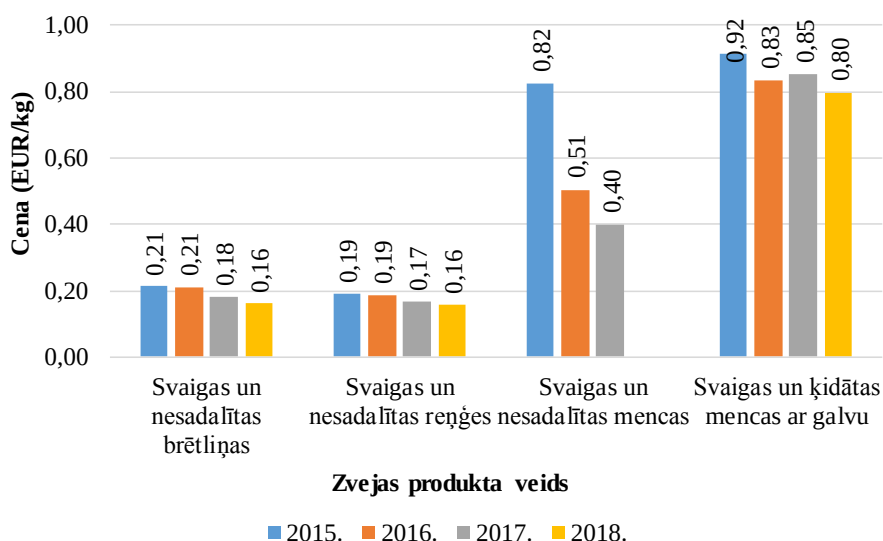
Novērtētāju 2016. gada izstrādātajā atskaitē “Ražotāju organizāciju darbības izpēte tālākās darbības uzlabošanai” tika norādīti vairāki RTP noteikto pasākumu un darbību neizpildes iemesli (piem., zvejas produktu RO ir grūtības plānot savu darbību ilgtermiņā, ko nosaka galvenokārt nestabilā situācija tirgū, prioritāšu maiņa sezonā, plānoto darbību pilnīga vai daļēja atlikšana uz (ne)noteiktu laiku, u.c.). Tāpat tika analizēti RTP obligāto un papildus izvēles pasākumu, īstenoto aktivitāšu un papildus ieviešamo aktivitāšu nepieciešamība un atbilstība zvejas produktu RO darbības un zvejniecības sektora attīstības un konkurētspējas sekmēšanas iespējām, u.c. aspekti. Pētījumā tika norādīta virkne ieteikumu par obligātajiem pasākumiem un nepieciešamajām darbībām RTP ieviešanas uzlabošanā, kuri cieši saistīti arī ar šī pasākuma ieviešanas rezultātiem. EK ieteikumi (2014/117/ES) nenosaka,

kuri pasākumi ir obligāti, bet norāda ar kādiem pasākumiem iespējams sasniegt attiecīgos mērķus. Sagatavojot MK noteikumus svarīgi noteikt nepieciešamo pasākumu skaitu, bet ne konkrētus obligātos pasākumus, kas RO būtu obligāti īstenojami. Atskaite 3. pielikumā norādīti pasākumi ar kuriem risināt katru no izvirzītajām nozares vajadzībām. Katru vajadzību var risināt ar vairākiem pasākumiem. Ņemot vērā nozares vajadzības un RO biedru situāciju, tās varētu izvēlēties, kurus no piedāvātajiem pasākumiem īstenot (atbilstoši MK prasībām), identificētās problēmas risināšanai. Detalizētāka analīze un ieteikumu apraksts ir pieejams novērtētāju 2016. gadā izstrādātajā atskaitē “Ražotāju organizāciju darbības izpēte tālākās darbības uzlabošanai”².

Pasākums F054.02. “Uzglabāšanas atbalsts”

Pasākuma mērķis MK not. Nr. 837 nav definēts, bet ES Kopējā Zivsaimniecības politika paredz pārvaldīt zvejas produktu pagaidu uzglabāšanu saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes regulas (ES) Nr. 1379/2013 30. un 31. pantu. Zvejas darbību neparedzamības dēļ ES ir izveidots mehānisms lietošanai pārtikā paredzētu zvejas produktu uzglabāšanai, ar mērķi veicināt lielāku tirgus stabilitāti un palielināt ienākumus no produktiem, jo īpaši, radot pievienoto vērtību. KZP nosaka, ka minētajam mehānismam būtu jāveicina ES valstu vietējo tirgu stabilizācija un konverģence, lai sasniegtu iekšējā tirgus mērķus.

Lai saglabātu godīgu konkurenci ZM saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes regulas (ES) Nr. 1379/2013 31. pantu pirms katra zvejas gada sākuma nosaka sliekšņa cenas (skat. 2. attēlu) pie nosacījuma, ka tās nepārsniedz 80% no vidējās svērtās cenas, kas reģistrēta iepriekšējo 3 gadu laikā.

2. attēls. Sliekšņa cenas 2015. – 2018. gadā (EUR/tonnā)

Avots: aprēķināts un izveidots pēc LAD datiem.

Piezīme: Sliekšņa cenas aprēķinātas zvejas produktiem A un E svaiguma kategorijā.

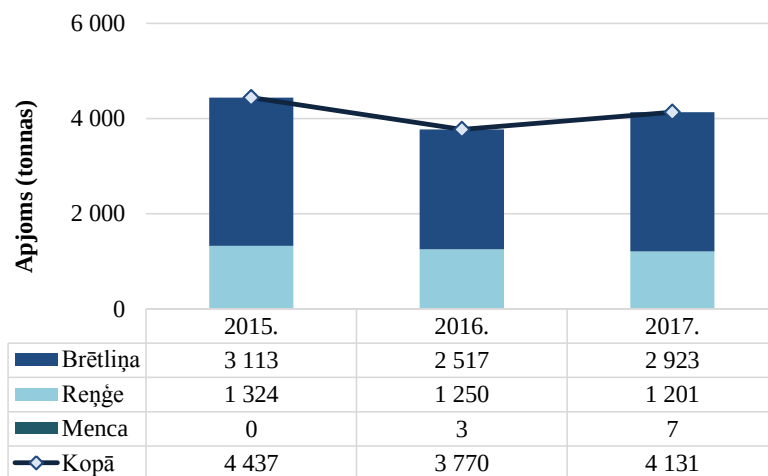
² AREI 2016. gada atskaite “Ražotāju organizāciju darbības izpēte tālākās darbības uzlabošanai”

Savukārt LAD publicē zvejas produktu stabilizēšanai un uzglabāšanai nepieciešamo tehnisko un finansiālo izmaksu apmēru par tonnu kārtējā gadā, kur saskaņā ar MK noteikumiem Nr. 837 tehnisko izmaksu apmēru nosaka ņemot vērā lielāko summu, kas vienam pretendētājam (RO) bijusi nepieciešama zvejas produkta tonnas stabilizēšanai un uzglabāšanai. Finanšu izmaksu apmēru nosaka, tehniskajām izmaksām piemērojot Latvijas Bankas publicēto iekšzemes nefinanšu uzņēmumiem EUR izsniegto kredītu attiecīgā gada vidējo svērto procentu likmi.

RO no tirgus izņem zvejas produktus, kuriem nav atrasts pircējs par sliekšņa cenu, un tās biedriem izmaksā kompensāciju, kas atbilst sliekšņa cenai par visu izņemto zvejas produktu daudzumu. Zvejas produktiem, kas tiek izņemti no tirgus jāatbilst tirdzniecības standartiem atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes regulas (ES) Nr. 1379/2013 33. pantā minētajam un to kvalitātei jāatbilst izmantošanai pārtikā. RO jābūt noslēgtam līgumam ar uzņēmumu par intervences partiju pārstrādi³ un uzglabāšanu, kur zvejas produkti jārealizē izmantošanai pārtikā.

Pasākuma ietvaros rezervētais un izmaksātais publiskais finansējums ir 0,87 milj. EUR (13% no 1. Konkrētajam mērķim atvēlētajiem publiskajiem līdzekļiem) trīs zvejas produktu RO par 9 projektu īstenošanu (pēc LAD IS datiem uz 08.02.2018. projektiem ir statuss “sākta uzraudzība”). Publiskais finansējums tika pieprasīts par uzglabāšanas atbalstu 2014. – 2016. gadā.

Sniegtais atbalsts zvejas produktu RO sniedza iespēju segt izmaksas, kas saistītas ar brētliņas, reņģes un mencas uzglabāšanu (skat. 3. attēlu). Uzglabātais zivju apjoms laika posmā no 2015. – 2017. gadam samazinājās par 7%, veidojot vidēji 8% no zvejas produktu RO ikgadējās tirgū laistās produkcijas apjoma un vidēji 8% no attiecīgo zivju nozvejotā apjoma Baltijas jūrā un Rīgas līcī (aiz piekrastes ūdeņiem). Nelielais uzglabātais zivju apjoms un tā samazināšanās vērtējama pozitīvi, kas liecina par to, ka zvejas produktu RO spēj konkurēt tirgū ar savu produkciju.

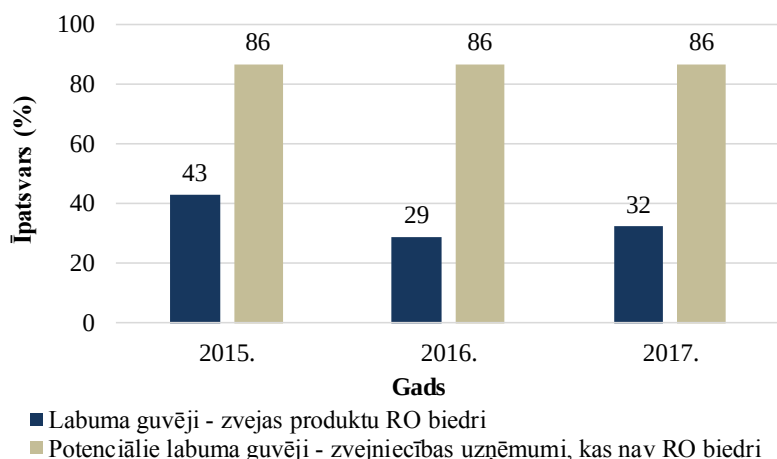

3. attēls. Uzglabātais zivju apjoms 2015. – 2017. gadā (tonnas)

Avots: aprēķināts un izveidots pēc LAD datiem uz 08.02.2018.

³ Pārstrādes metodes - sasaldēšana, sāļošana, žāvēšana, marinēšana, vārīšana, pasterizēšana, sagriešana gabalos, sadalīšana, galvas atdalīšana.

Projekta rezultātu labuma guvēji 2015. – 2017. gadā bija vidēji 10 jeb 35% RO biedru (skat. 4. attēls).

4. attēls. Labuma guvēji 2015. – 2017. gadā (%)

Avots: aprēķināts un izveidots pēc CSP un LAD IS datiem uz 08.02.2018.

Gan datu analīzes rezultāti, gan zvejas produktu RO paustais viedoklis liecina, ka pārējiem RO biedriem nebija radušās problēmas ar zivju produkcijas realizāciju, tāpēc vajadzība pēc atbalsta nebija nepieciešama (57% biedru 2015. gadā, 71% biedru – 2016. gadā un 68% biedru 2017. gadā), kas no konkurētspējas aspekta ir vērtējams pozitīvi. Uzglabāšanas atbalsts darbojas kā risku mazinošs faktors, kas sniedz finansiālu stabilitāti zvejniekiem, kas nonākuši nelabvēlīgā situācijā tirgus svārstību dēļ. Šāda atbalsta pieejamība ir ļoti svarīga neskatoties uz to, ka ne katru gadu un ne katram zvejniekam šis atbalsts vajadzīgs. Ņemot vērā šāda atbalsta pārtraukšanu no EJZF ar 2018.gada 31.decembri, jāveic izpēte par cita veida riska mazināšanas iespējām.

Laika posmā no 2014. – 2016. gadam RO apvienoja salīdzinoši nelielu īpatsvaru (vidēji 28 jeb 14%) uzņēmumus no to kopējā skaita Latvijas zvejniecības sektorā. Ja tiktu dibinātas jaunas zvejas produktu RO (piemēram, piekrastes zvejniecībā) vai arī esošajās zvejas produktu RO apvienotos lielāks uzņēmumu skaits, tad pasākuma potenciālie labuma guvēji varētu būt arī tie zvejniecības uzņēmumi, kas šobrīd nav nevienā no zvejas produktu RO (tie ir vidēji ~86% uzņēmumu no to kopējā skaita Latvijas zvejniecības sektorā 2014. – 2016. gadā). Uzņēmumiem, kas nav RO sastāvā, nav pieejams uzglabāšanas atbalsts. Situācijā, kad šiem uzņēmumiem ir grūtības atrast pircēju savas zvejas produkcijas realizācijai, jo pircējs nav gatavs maksāt atbilstošu cenu, tad tiem pastāv divas iespējas:

1) realizēt zivju produkciju par zemāku cenu nekā tā atbilst produkcijas kvalitātei,

2) uzglabāt zivju produkciju līdz brīdim, kad cena ir atbilstoša.

Abos gadījumos uzņēmumiem rodas zaudējumi. Līdz ar to uzņēmumi, kas nav RO ir vairāk pakļauti neparedzamām tirgus svārstībām nekā tie uzņēmumi, kas ir RO biedri. Raugoties no konkurētspējas aspekta, šī mehānisma atbalsta pieejamība daudz plašākam zvejniecības sektora pārstāvju lokam sniegtu finansiālu drošības atbalstu un stabilitāti nākotnē. Tāpēc svarīgi būtu veicināt jaunu RO dibināšanu (īpaši piekrastes zvejniecībā) un/vai esošo

stiprināšanu, vienlaicīgi skaidrojot RO būtību un iespējamās ieguvumus no tās darbības.

Zvejas produktu RO 28.05.2018. notiekošajā Uzraudzības Komitejas sēdē pauda nostāju, ka šī pasākuma atbalsts nākotnē būs vēl nepieciešams un tas tiks izmantots pilnībā. Pat ja pēc pasākuma atbalsta zvejas produktu RO neradīsies nepieciešamība, tad šī pasākuma finansējuma pārdali EK nepieļauj.

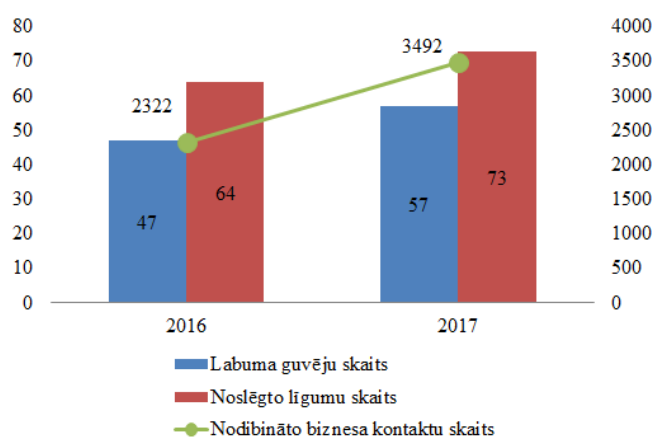
Pasākums F054.03. "Tirdzniecības pasākumi"

Pasākuma mērķis - sekmēt jaunu tirgu apgūšanu, kā arī uzņēmumu un produktu sertificēšanu, produkcijas izsekojamību un marķējuma nostiprināšanu.

Jaunu tirgu apgūšanas sekmēšana periodā no 2016. gada ir īpaši nozīmīga sakarā ar strukturālajām pārmaiņām eksporta tirgos. Turklāt jāņem vērā arī pašmāju tirgus ierobežotā ietilpība, kura pastāvīgi nedaudz samazinās, un 85% no saražotās produkcijas tiek eksportēta. Krievijas tirgus nozīmīgums sagatavoto un konservēto zivju eksportā līdz 2014. gadam bija ievērojams sasniedzot 51% no eksporta fiziskajiem kopapjomiem un 31% no eksporta kopvērtības, bet 2015. gadā - attiecīgi 46% un 14%. Sakarā ar Krievijas importa ierobežojumiem 2016. gadā Krievijas īpatsvars eksporta kopvērtībā samazinājās līdz 0.07%. Tādējādi jaunu eksporta tirgu apgūšanas nozīme ievērojami palielinās.

ZRP 2014-2020 norādīts uz mārketinga pasākumu veikšanas nepieciešamību noieta tirgus paplašināšanai ne tikai attiecībā uz eksporta tirgiem, bet arī uz nišas produktiem. Šādus produktus tradicionāli ražo mikro un mazie uzņēmumi. Līdzīgi eksporta tirgiem arī pašmāju tirgū vietējo produktu atpazīstamības uzlabošanai un patērētāju uzticības iegūšanai ir nepieciešami ieguldījumi.

Latvijas zivju apstrādes sektora uzņēmumi un uzņēmumu apvienības pasākuma ietvaros 2016. gadā un 2017. gadā piedalījušies 16 starptautiskās izstādēs. Izstādēs piedalījušies 14 individuāli uzņēmumi un divas biedrības. No pasākuma atbalsta labumu guvušo uzņēmumu īpatsvars apstrādes uzņēmumu kopskaitā 2016. gadā sasniedz 47%, bet to īpatsvars sektora kopējā apgrozījumā pārsniedz 90%. Izstādēs piedalījušies lielākie Latvijas apstrādes uzņēmumi, kuri tradicionāli lielāko daļu no saražotajiem apjomiem eksportē. Izstāžu laikā nodibināti 5814 kontakti un noslēgti 137 līgumi. Daļību izstādēs raksturojošie rādītāji norādīti 5. attēlsattēlā

5. attēls. Daļību starptautiskajās izstādēs raksturojošie rādītāji

Avots: Projekta dati

Labuma guvēju skaits, noslēgto līgumu skaits un nodibināto biznesa kontaktu skaits 2017. gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu palielinājušies.

Ņemot vērā datu pieejamību LAD IS, iespējams vērtēt tikai ietekmi no 2016. gadā notikušajām septiņām izstādēm - Prodexpo 2016, SEAFOOD EXPO GLOBAL 2016, World of Private Label 2016, Summer Fancy Food Show 2016, WorldFood Moscow 2016, SIAL 2016 un FHC China 2016. Tādējādi pasākuma ietekmes vērtējums ir attiecināms uz 2322 nodibinātajiem kontaktiem un 64 noslēgtajiem līgumiem. No attiecīgajiem izstāžu projektiem labumu guvuši 47 uzņēmumi.

Viens no izvēlētajiem rādītājiem pasākuma rezultātu novērtēšanai ir ***noslēgto līgumu skaita izmaiņas***. Tā kā projekti uzsākti tikai 2016. gadā, rādītājs vērtējams tikai par vienu gadu un tas ir pieaudzis par 9 līgumiem, salīdzinot abus gadus (2016. un 2017. g.), jeb 14%. Noslēgtais līgumu kopskaits - 64, nav īpaši liels, tomēr jāņem vērā komersantu ceļošanas izmaksu ietaupījumus, nepastāvot nepieciešamībai apmeklēt partnerus to mītnes valstīs.

Ņemot vērā izstāžu dalību raksturojošo rādītāju vērtības 2017. gadā, iespējams prognozēt, ka pasākuma rezultātu rādītāju vērtības par 2017. gada periodu pārsniegs attiecīgās 2016. gada vērtības.

Neskatoties uz to, vairāk nekā 50% sektora uzņēmumu (pārsvarā mazie un mikro uzņēmumi) nav tiešu ieguvumu no pasākuma atbalsta dalībai izstādēs, jo šie uzņēmumi patstāvīgi nespēj nodrošināt eksporta pieprasījumam nepieciešamos apjomus. Arī to aktivitāte citu veicināšanas veidu atbalsta izmantošanā ir zema.

Eksporta ***ģeogrāfisko aptvērumu*** nepieciešams noteikt, lai iegūtu rādītāja ***eksporta izmaiņas pa valstīm*** vērtības.

Izstāžu mērķauditoriju nosaka izstādes rīkošanas vieta un potenciālo izstādes apmeklētāju - biznesa klientu, mītnes valstis. Tādējādi 2016. gadā notikušo izstāžu mērķauditoriju jeb ģeogrāfisko pārklājumu iespējams iedalīt 12 plašākās reģionālās valstu grupās. Šāds iedalījums ir nosacīts, jo dažos gadījumos reģioni pārklājas vai ietilpst viens otrā, bet citos gadījumos kādā reģionā ietilpst valstis no vairākiem citiem reģioniem. Izstāžu mērķauditoriju reģionālais sadalījums ir sekojošs - Eiropas Ekonomiskā zona (EEZ), Neatkarīgo Valstu Savienība (NVS), Austrumeiropas valstis, Dienvidamerikas valstis, Skandināvijas valstis, Tālo Austrumu valstis, Tuvo Austrumu valstis, ASV, Kanāda, Āzijas valstis un citas pasaules valstis.

Ņemot vērā, ka projektu pieteikumos norādītais valstu ģeogrāfiskais aptvērums ir neviennozīmīgs, un zināms skaits valstu ietilpst vairākās valstu grupās, pētījumā tiek izmantots eksporta plūsmu sadalījums sešos plašākos reģionos - Āfrika, Amerika, Āzija, Eiropa un NVS.

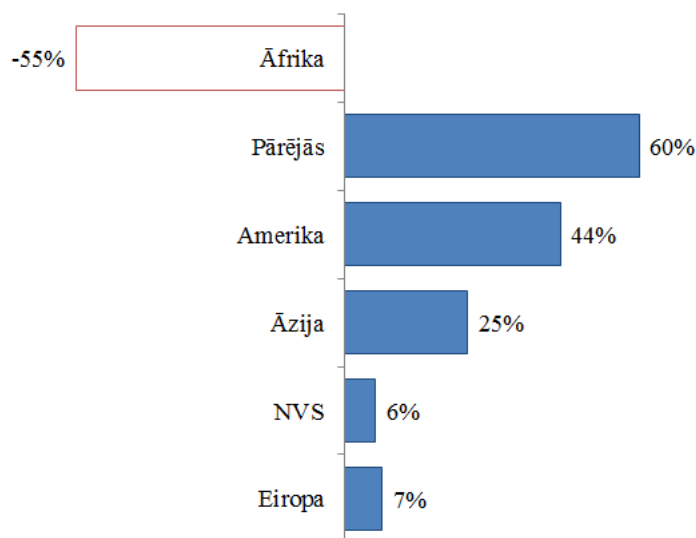
Eksporta virzienu skaits 2017. gadā samazinājies no 67 valstīm līdz 64 valstīm. Eksports uzsākts uz vairākām valstīm, uz kurām līdz šim tas nebija noticis - Kolumbiju, Libānu, Taizemi un Vjetnamu. Turpretī pārtraukts eksports uz Irāku, Lībiju, Melnkalni, Makao, Panamu, Papua-Jaungvineju, Singapūru, Slovēniju un Somāliju. Eksporta aptvēruma nelielo sašaurināšanos nevar vērtēt negatīvi, jo, iespējams, ka to daļēji izraisījuši nevis ekonomiski, bet gan politiski faktori. Bez tam 2015. gadā eksports ir noticis tikai uz 59 valstīm.

Lai novērtētu pasākuma rezultātus izvēlēti daži papildu rādītāji

Pasākuma ietekme tiek vērtēta, ņemot vērā zivju produktu un zivju pārstrādes produktu eksporta fizisko apjomu un vērtības izmaiņas sekojošās produktu grupās - saldētas zivis, zivju fileja, kūpinātas zivis, vēžveidīgie un moluski, zivju konservi, vēžveidīgo un molusku pārstrādes produkti.

Eksporta kopvērtības un fizisko apjomu sadalījumu mērķa tirgos nepieciešams izveidot, lai noteiktu **eksporta apjoma un vērtības izmaiņas**.

Eksporta kopvērtības sadalījuma izmaiņas mērķa tirgos 2017. gadā norādītas 6. attēls. attēlā.

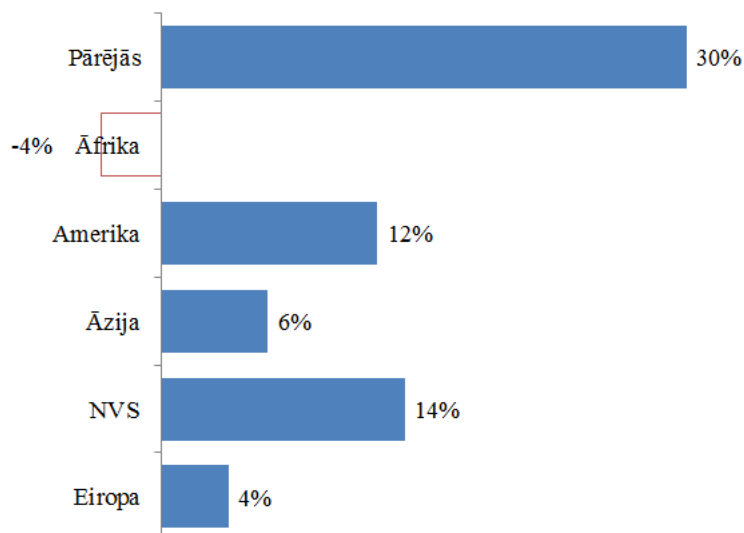

6. attēls Zivju un zivju pārstrādes produktu eksporta vērtības izmaiņas mērķa tirgos (2017. / 2016., %)

Avots: CSP

Kopumā eksporta kopvērtības sadalījums 2017. gadā salīdzinājumā ar 2016. gadu nav ievērojami mainījies, bet eksporta vērtība visos nozīmīgākajos virzienos, izņemot Āfriku, ir palielinājusies. Tomēr jāņem vērā, ka eksporta apjomi uz Āfriku ir nelieli. Tas norāda uz eksporta tirgu stabilizēšanos no 2016. gada pēc NVS valstu īpatsvara samazinājuma eksporta ģeogrāfiskajā sadalījumā.

Eksporta fizisko apjomu sadalījuma izmaiņas mērķa tirgos 2017. gadā norādītas 7. attēls. attēlā.

7. attēls Zivju un zivju pārstrādes produktu eksporta fizisko apjomu izmaiņas mērķa tirgos (2017. / 2016., %)

Avots: CSP

Arī eksporta fizisko apjomu kopvērtības sadalījums 2017. gadā salīdzinājumā ar 2016. gadu nav ievērojami mainījies, bet eksporta fiziskie apjomi salīdzinājumā ar eksporta vērtību palielinājušies tikai par 6%.

Nozīmīgākais eksporta reģions ir Eiropa. Eksporta vērtība uz Eiropas valstīm 2017. gadā palielinājusies par 16% (5. pielikuma 1. attēls). Eksports svara izteiksmē palielinājies tikai par 3% (5. pielikuma 2. attēls). Eksporta svara struktūrā lielākais īpatsvars ir saldētām zivīm. Eksporta FOB cenu izmaiņas norādītas 5. pielikuma 3. attēlā. Zivju konservu cenas nedaudz palielinājušās. Žāvētu, sālitu vai kūpinātu zivju cenas palielinājušās ievērojami. Turpretī zivju filejas cenas samazinājušās.

Pēc ievērojama samazinājuma iepriekšējo trīs gadu laikā, eksporta kopvērtība uz NVS 2017. gadā palielinājusies par 6% (5. pielikuma 4. attēls). Eksporta kopvērtības struktūru veido galvenokārt zivju konservi un saldētas zivis. Pārējo produktu grupu īpatsvars ir nenozīmīgs. Eksports svara izteiksmē palielinājies par 14% (5. pielikuma 5. attēls). Eksporta svara struktūrā lielākais īpatsvars ir saldētām zivīm. Eksporta FOB cenu izmaiņas norādītas 5. pielikuma 6. attēlā. Žāvētu, sālitu vai kūpinātu zivju un zivju filejas cenas palielinājušās. Zivju konservu cenas samazinājušās.

Āzijas reģiona īpatsvars Latvijas kopējā eksportā nedaudz palielinājies līdz 3%. Eksporta kopvērtība uz Āziju 2017. gadā palielinājusies par 25% (5. pielikuma 7. attēls). Eksporta kopvērtības struktūru veido galvenokārt zivju konservi. Palielinājies arī zivju filejas eksports. Eksports svara izteiksmē palielinājies par 6% (5. pielikuma 8. attēls). Eksporta svara struktūrā zivju konservu īpatsvars nedaudz samazinājies. Eksporta FOB cenu izmaiņas norādītas 5. pielikuma 9. attēlā. Visu produktu grupu cenas palielinājušās.

Latvijas zivju un zivju pārstrādes produktu piedāvājums Tālo Austrumu un Dienvidaustrumu Āzijas tirgiem ir neliels. Reģiona zivju produktu un citu pārtikas produktu patēriņa tendences aprakstītas ASV

Lauksaimniecības Departamenta Arzemju Dienesta ziņojumos⁴⁵⁶. Šo reģionu raksturo liels iedzīvotāju skaits un blīvums. Pastāvīgi palielinoties iedzīvotāju ienākumiem, palielinās pieprasījums pēc kvalitatīviem produktiem par augstākām cenām. Pieaug arī patērētāju apzinīgums attiecībā uz veselības aspektiem (ekoloģisks, organisks, veselīgs). Šo tirgu pieejamība Latvijas ražotājiem ir ierobežota sakarā ar ģeogrāfisko attālinātību, tirgus īpatnību un produktu izplatīšanas kanālu nepārzināšanu, valodu nezināšanu. Bez tam tādu lielu valstu tirgos kā Ķīna un Japāna vietējie ražotāji tiek īpaši aizsargāti ar augstiem ievadmuitu tarifiem. Pat tādā gadījumā, ja pēc kāda no Latvijas pārstrādes produktiem būtu liels pieprasījums, ražotāju jaudas ir nepietiekamas, lai nodrošinātu liela apjoma regulāras piegādes izplatīšanai mazumtirdzniecībā. Zemo cenu segmentā pastāv spēcīga konkurence ar esošajiem Okeānijas (Austrālija un Jaunzēlande) un Dienvidamerikas (Brazīlija, Argentīna) piegādātājiem. Augsto cenu segmentā dominē ASV un Francijas piegādātāji. Bez tam nepieciešams ņemt vērā, ka reģionā tradicionāli pastāv plašs un daudzveidīgs svaigu okeāna un akvakultūras zivju piedāvājums.

Iespējams veidot mārketinga alianses ar pārējo Baltijas valstu un citu ES valstu (piemēram, Polijas) piegādātājiem piedāvāto apjomu palielināšanai. Būtu nepieciešama spēcīgu tirdzniecības marku izveide “bagātā gala” patērētājiem, izceļot veselīguma aspektus. Vispiemērotākais veids ieejai tirgos būtu kontaktu dibināšana ar attiecīgajiem importa/izplatīšanas aģentiem. Tomēr darbības paplašināšana šajos tirgos nav iespējama bez piedāvāto tirdzniecības marku veicināšanas. Ņemot vērā šo tirgu ietilpību, šādas veicināšanas izmaksas var pārsniegt iespējamās ieguvumus no šiem tirgiem.

Amerikas reģiona īpatsvars Latvijas kopējā eksportā nedaudz palielinājies līdz 3%. Eksporta kopvērtība uz Ziemeļameriku un Dienvidameriku 2017. gadā palielinājusies par 44% (5. pielikuma 10. attēls). Eksporta kopvērtības struktūru veido galvenokārt produkti ar augstāku pievienoto vērtību - zivju konservi un zivju fileja. Eksports svara izteiksmē palielinājies vairāk nekā divas reizes (5. pielikuma 11. attēls). Eksporta svara struktūrā zivju filejas īpatsvars ievērojami palielinājies. Eksporta FOB cenu izmaiņas norādītas 5. pielikuma 12. attēlā. Gan zivju filejas, gan zivju konservu cenas palielinājušās.

Āfrikas un pārējo valstu kopējais īpatsvars Latvijas eksporta kopvērtībā 2017. gadā ir nenožīmīgs 0.35% līmenī.

Eksporta vērtības izmaiņas produktu grupās ir nepieciešams noteikt, lai novērtētu pasākuma labuma guvēju norādīto produktu mērķa grupu eksporta vērtības izmaiņas atbilstoši plānotajam mērķim dalībai izstādē.

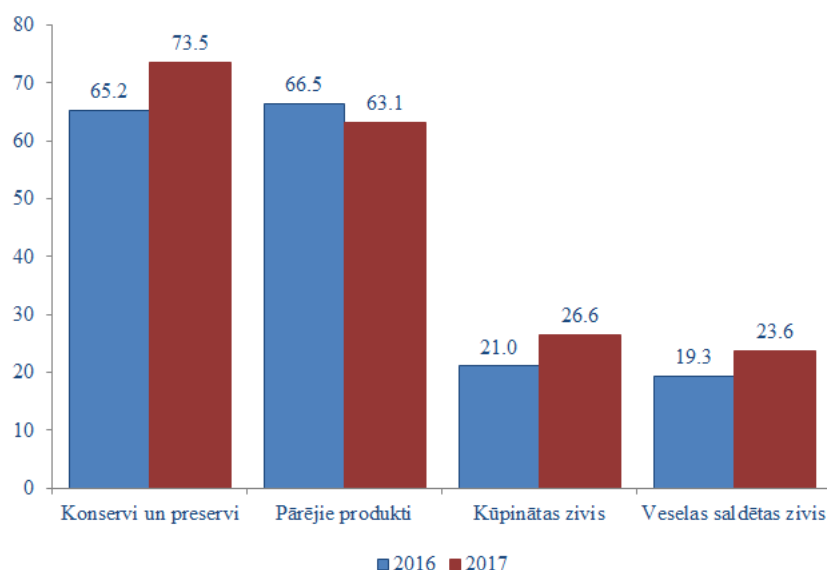
Pasākuma projektos atbalstītie uzņēmumi norādījuši sekojošas produktu grupas, kurām paredzēts eksporta apjomu palielinājums - saldētu zivju, kūpinātu zivju, konservu, prezervu un citu zivju izstrādājumu eksporta

⁴ USDA Foreign Agricultural Service, Global Agricultural Information Network (GAIN). China - Peoples Republic of. Exporter Guide. 2016. 12/30/2016

⁵ USDA Foreign Agricultural Service, Global Agricultural Information Network (GAIN). Hong Kong. Exporter Guide. Exporter Guide 2016. 12/29/2016

⁶ USDA Foreign Agricultural Service, Global Agricultural Information Network (GAIN). Singapore. Exporter Guide Annual 2016. 12/12/2016

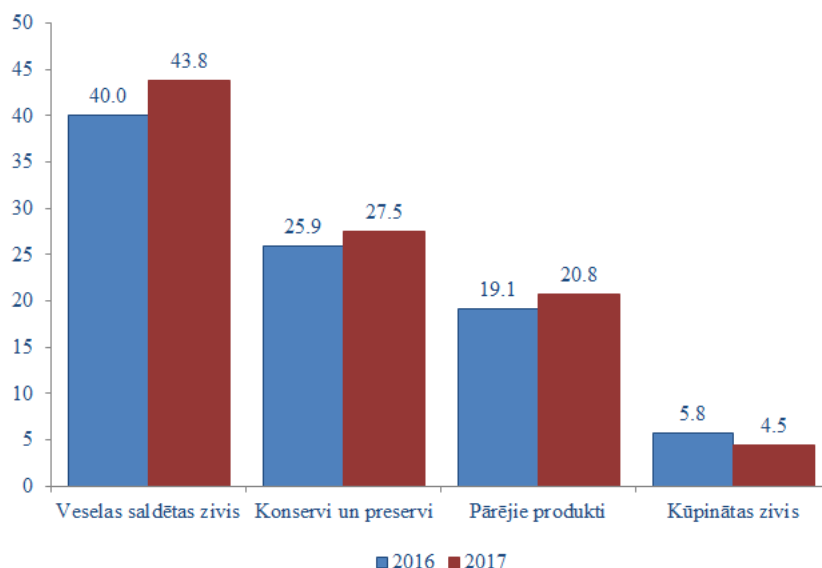
palielinājums. Eksporta vērtības sadalījums šajās produktu grupās norādīts 8. attēls.

8. attēls. Zivju un zivju pārstrādes produktu grupu eksporta vērtība, miljoni EUR

Avots: CSP

Eksporta vērtība visās produktu grupās, izņemot pārējos produktus, 2017. gadā palielinājusies. Eksporta fizisko apjomu sadalījums šajās produktu grupās norādīts 9. attēls.

9. attēls. Zivju un zivju pārstrādes produktu grupu eksporta apjomi, tūkstoši tonnu

Avots: CSP

Visu produktu grupu eksporta apjomi, izņemot kūpinātas zivis, palielinājušies. Tas norāda uz šīs produktu grupas eksporta cenu palielinājumu.

Lai gan eksporta ģeogrāfiskais aptvērums ir sašaurinājies, tas nav vērtējams negatīvi, jo eksports nav noticis uz valstīm, kuru īpatsvars eksporta kopvērtībā ir neliels - 2016. gadā sasniedzot apmēram 172 tūkstošus EUR. Eksporta samazinājumu uz šīm valstīm kompensē līdzīgs pieaugums 173 tūkstošu EUR apmērā uz valstīm, uz kurām eksports līdz šim nebija noticis. Bez tam eksporta izmaiņas saistās ar tādiem jauniem mērķa tirgiem kā Dienvidamerika un Tālie Austrumi.

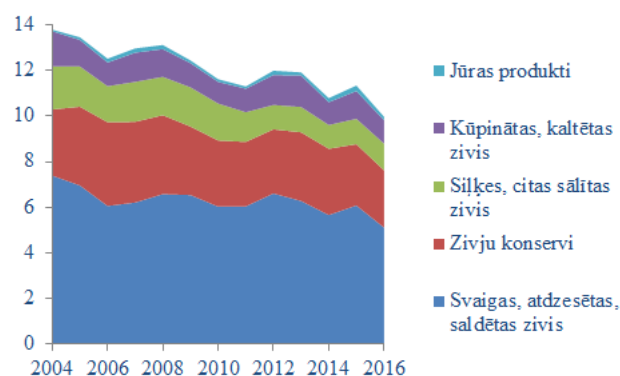
Kopumā pasākuma atbalstu gandrīz pilnā mērā izmantojuši lielie apstrādes uzņēmumi savu produktu eksporta konkurētspējas uzlabošanai. Tas saistīts ar izstāžu raksturu (lielas starptautiskās izstādes), kas sniedz atbalstu eksportspējīgiem uzņēmumiem. Atbalsts ir veicinājis eksporta tirgu restrukturizāciju, un pēdējo divu gadu laikā NVS valstu īpatsvars eksporta kopvērtībā ir ievērojami samazinājies. Tādējādi ir mazinājušies arī sektora riski. Bez tam vairākos eksporta virzienos ir palielinājies produktu ar augstāku pievienoto vērtību īpatsvars.

Ņemot vērā 2017. gadā sniegto pasākuma atbalstu, ir iespējams prognozēt arī turpmāku eksporta konkurētspējas uzlabošanos.

Mikro un mazie uzņēmumi nav izmantojuši atbalstu tirgū laistās produkcijas apjomu palielināšanai. Pasākumā ir iespējams saņemt atbalstu reklāmas kampaņu rīkošanai, ieskaitot koncepcijas izveidošanu, plāna izstrādāšanu un informācijas izplatīšanu dažādos kanālos. Tomēr šādas kampaņas ir lietderīgi veidot produktiem ar pietiekami lieliem ražošanas apjomiem, plānojot šo produktu izplatīšanas plašāku aptvērumu. Turpretī mikro un mazo uzņēmumu piedāvājums apjomu ziņā nav tik plašs, lai tiem šāda veida kampaņas būtu nepieciešamas. Svarīga būtu arī tādu, šiem uzņēmumiem lietderīgu pārdošanas veicināšanas aktivitāšu atbalstīšanu, kā tirdzniecības vietu nodrošināšana, produkcijas transports uz pārdošanas vietām, pārdošanas vietas aprīkojums, pārdošanas vietas izvietojuma īre, uzturēšana un apsardze.

Tomēr šie uzņēmumi nav izmantojuši atbalstu tādiem veicināšanas pasākumiem pašmāju tirgū kā vietējas vai reģionālas izstādes, inovatīvs un atraktīvs produktu iepakojuma dizains, izstrāde, reklāmas materiālu izgatavošana, degustāciju organizēšana, atmaksātu tirgus vietu nodrošinājums u.tml. Tādējādi netiek izmantotas iespējas palēnināt iedzīvotāju zivju un zivju produktu patēriņa pastāvīgo samazinājumu pašmāju tirgū. Te gan jāmin, ka iepriekš minētās iespējas pamatā varētu izmantot uzņēmēju grupas (kooperatīvi), nelielā produkcijas apjoma dēļ. Liela nozīme būtu ZST darbībai, kas varētu palīdzēt aktivizēt šos uzņēmējus. ZST Rīcības programmas 2015.-2020.gadam paredz sadarbības veidošanu, kopīgu pasākumu, diskusiju, darba grupu rīkošanu ar nozares organizācijām, iestādēm, zivsaimniecības uzņēmumiem un ZVRG. Te būtu jāmeklē veiksmīgākie sadarbības veidi un formas, lai mazie piekrastes uzņēmēji šīs iespējas izmantotu.

Zivju un zivju produktu kopējais patēriņš uz cilvēku gadā pastāvīgi nedaudz samazinās, 2016. gadā pirmo reizi vēsturē samazinoties zem 10 kg līmeņa (10. attēls). Gadsimta sākumā patēriņš pārsniedza 14 kg. Pastāvīgi nedaudz samazinoties valsts iedzīvotāju skaitam, zivju un zivju pārstrādes produktu pašmāju tirgus sašaurinās.

10. attēls. Latvijas iedzīvotāju zivju un zivju produktu patēriņš uz cilvēku gadā, kg.

Avots: CSP

Turklāt nepieciešams ņemt vērā, ka pēc patēriņa apjoma lielākajā grupā, kurā ietilpst svaigas, atdzesētas un saldētas zivis, lielāko daļu pieprasījuma sedz Norvēģijas un Apvienotās Karalistes atvēsināts lasis un forele, saldētas tilapijas un pangasijas no Dienvidaustrumu Āzijas, kā arī Ziemeļatlantijā zvejota skumbrija, sardīne un makrele. Bez tam pēdējo gadu laikā paplašinājies abu pārējo Baltijas valstu zivju konservu un zivju kulinārijas produktu eksports uz Latviju. Samazinās patēriņš tādiem tradicionāli Latvijā patērētiem zivju produktu veidiem kā kūpinātas un sālītas zivis.

Akvakultūras nozares uzņēmumi ir bijuši pasīvi atbalsta izmantošanā savas produkcijas veicināšanas pasākumiem vietējā tirgū. Atbalsts nelielu apstrādes uzņēmumu saražotās produkcijas pārdošanas veicināšanai, iespējams, varētu palielināt vietējo kūpināto un sālīto zivju pašmāju patēriņu.

Atbalsta saņemšanai pasākumos, svarīgi būtu nodalīt prasības un finansējuma nosacījumus tiem uzņēmējiem, kas saražo produkciju pietiekoši lielā apjomā un tiem, kam apjomi ir nelieli. Vienādu nosacījumu noteikšana nenodrošina vienādas iespējas. Būtu vēlams veikt aprēķinus un kvalitatīvi novērtēt kādi nosacījumi (administratīvie un finanšu) atbalsta saņemšanai būtu visoptimālākie, lai mazie uzņēmēji tos vienkārši varētu izpildīt un sasniegt plānotos mērķus projektā, un vienlaicīgi samazinātu arī administratīvo slogu LAD.

2.3. Konkrētais mērķis “Ieguldījumu apstrādes un tirdzniecības nozarē sekmēšana”

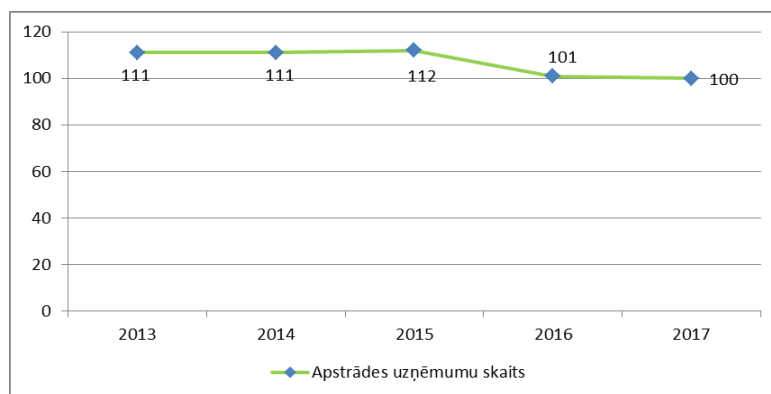
Vajadzība sekmēt investīcijas zivju apstrādes uzņēmumos izriet no SVID analīzes. Saskaņā ar ZRP 2014-2020 ietverto informāciju Latvijas zivju apstrādes sektora konkurētspēju būtiski ietekmē enerģijas izmaksas⁷, kas negatīvi atsaucas arī uz nodarbināto darba samaksas apmēru. Investīciju nepieciešamība pamatota arī ar darba ražīguma atpalcību no citām ES valstīm, kas daļēji tiek saistīta ar tradicionālās ražošanas specifiku, kur ražošanas

⁷ Saskaņā ar ZRP 2014-2020 norādīto informāciju Latvijā zivju apstrādē 2010. gadā enerģijas izmaksas veidoja 10% no produkcijas vērtības, kas bija augstākais rādītājs Baltijas valstīs.

procesā izmanto galvenokārt roku darbu. Ar atbalsta palīdzību tiek plānots dažādot ražoto produktu klāstu, sekmējot jaunu produktu ražošanu.⁸

Šo mērķi paredzēts sasniegt ar 37,60 milj. EUR atbalstu, ieviešot pasākumu “Zvejas un akvakultūras produktu apstrāde”, kur atbalsta pretendenti ir atzīti zvejas produktu apstrādes uzņēmumi, mājražotāji (reģistrēta fiziska vai juridiska persona, kas mājas apstākļos apstrādā zvejas produktus), esošs vai jaundibināts komersants, kas veido jaunu zvejas produktu apstrādes uzņēmumu.

Pašreizējais zivju apstrādes uzņēmumu skaits un to dinamika ir attēloti 11. attēlsattēlā. Atbilstoši CSP datiem, ekonomiski aktīvo apstrādes uzņēmumu skaits 2017.g. bija 100. Līdz 2015.gadam šādu uzņēmumu skaitam bija tendence pakāpeniski palielināties, taču pēc tam līdz 2017.gadam tas samazinājies par 12 uzņēmumiem. Šādas izmaiņas ir notikušas vienlaikus ar Krievijas noteikto zivju produkcijas importa aizliegumu, kurš tika ieviests 2015.g.jūnijā.

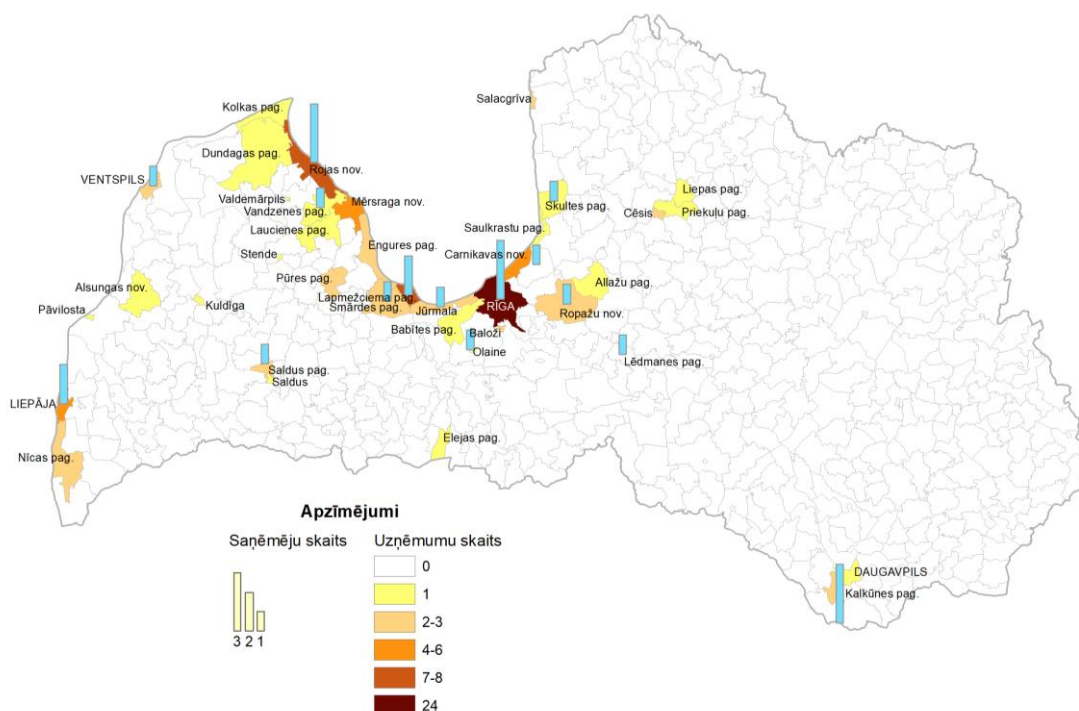

11. attēls. Ekonomiski aktīvo zivju apstrādes uzņēmumu skaits Latvijā 2010.-2017.g.

Datu avots: CSP

Zivju apstrādes uzņēmumu ģeogrāfisko izvietojumu Latvijas pilsētās un pagastos raksturo 12. attēls. Apkopotie dati liecina, ka uzņēmumi galvenokārt izvietoti piekrastes teritorijās, tomēr atsevišķi uzņēmumi darbojas arī ārpus tām. Lielākais uzņēmumu skaits ir Rīgas pilsētā – 24, kā arī Rīgas jūras līča rietumu piekrastē. Pavisam uzņēmumi atrodas 37 administratīvi teritoriālās vienībās, no kurām 18 atrodas vairāk kā viens uzņēmums. Vairāk kā trešdaļa uzņēmumu (36%) atrodas lielajās pilsētās. Tas nozīmē, ka nozares attīstībai ir svarīgi, lai atbalstu var saņemt arī zivju apstrādes uzņēmumi, kuri atrodas lielajās pilsētās.

⁸ ZRP 2014-2020 versija 2.2. (EK lēmuma datums: 11.08.2017.)

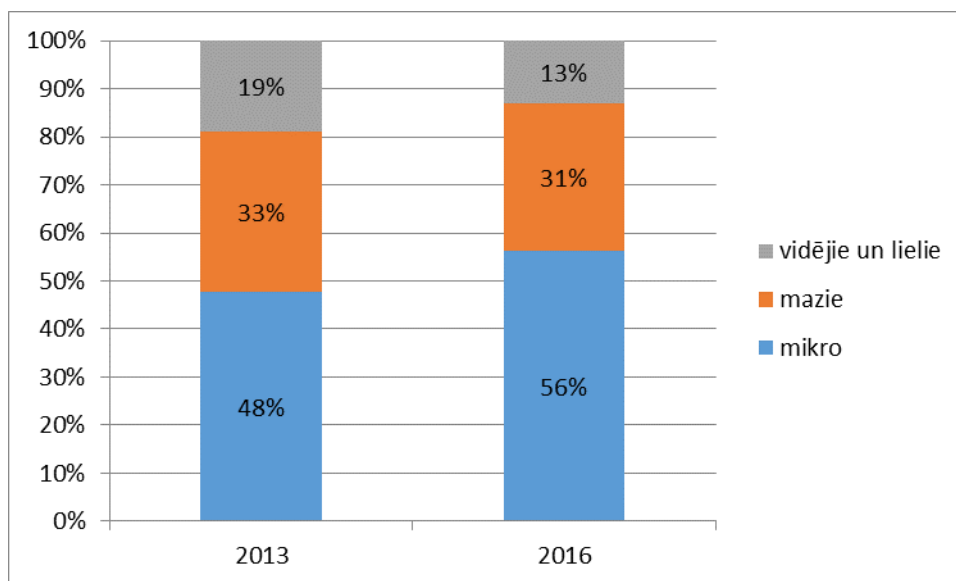

12. attēls. Ekonomiski aktīvo zivju apstrādes uzņēmumu (2017.g.) un pasākuma F054.04 atbalsta saņēmēju teritoriālais izvietojums

Avots: Autoru konstrukcija no CSP un LAD IS datiem

Esošo atbalsta saņēmēju ģeogrāfija ir vērtējama kā plaša – 23 atbalstu saņēmušie uzņēmumi izvietojušies 15 teritoriālās vienībās – 9 pagastos un 6 pilsētās. Atsevišķos gadījumos atbalsta saņēmējs atrodas vietā kur nav reģistrēts neviens aktīvs zivju apstrādes uzņēmums, piemēram Lēdmanes pagastā. Tas iespējams jauna uzņēmuma dibināšanas gadījumā, kā arī situācijā kad uzņēmuma juridiskā adrese atrodas citur (atbalsta saņēmēju izvietojums norādīts atbilstoši klienta faktiskajai adresei).

Dalījumā pēc lieluma esošie zivju apstrādes uzņēmumi ir dažādi, tomēr dominē mikro un mazie uzņēmumi (atbilstoši CSP klasifikācijai), turklāt mikro uzņēmumu īpatsvars pēdējos gados palielinās (13. attēls). 2016.gadā mikro uzņēmumu īpatsvars veidoja 56%, salīdzinājumā ar 48% 2013.gadā, savukārt mazo uzņēmumu īpatsvars šajā laikā ir samazinājies no 33% līdz 31%, bet vidējo un lielo – no 19% līdz 13%. Straujāk samazinājies tieši lielo uzņēmumu skaits, sakarā ar nodarbināto skaita un neto apgrozījuma samazināšanos tajos.

13. attēls. Ekonomiski aktīvo zivju apstrādes uzņēmumu dalījums pa lieluma grupām Latvijā 2013. un 2016.g. (% no kopskaita)

Datu avots: CSP

Minētie dati liecina, ka ir samazinājies zivju apstrādes uzņēmumu vidējais lielums. To apliecina arī strauja nodarbināto skaita samazināšanās šajos uzņēmumos: laikā no 2013. līdz 2016.gadam nodarbināto skaits nozarē ir samazinājies no 6072 līdz 3601 jeb par 42%. Vienlaikus, vidējā bruto darba samaksa zivju apstrādes uzņēmumos ir būtiski palielinājusies: no 411 līdz 537 EUR mēnesī jeb par 31%. Tomēr darba samaksa zivju apstrādē ir par 24% mazāka nekā zvejniecībā un par 5% mazāka nekā akvakultūrā. Tā bija arī par 27% zemāka nekā pārtikas ražošanas nozarē kopā, kas ir potenciāls drauds darbaspēka piesaistei. Tiesa, jaunākie dati par 2017.gadu rāda, ka bruto darba samaksa zivju apstrādē palielinājusies par 11%, sasniedzot 594 EUR. Tas ļāvis nedaudz uzlabot nozares pozīcijas darba tirgū.

Zivju apstrādes uzņēmumu galveno ekonomisko rezultātu dinamika ir apkopota 4. tabulā. Apkopotie dati ļauj spriest, ka laikā no 2013. līdz 2016.gadam ir būtiski samazinājies nozares uzņēmumu neto apgrozījums (2016.gadā tas veido tikai 61% no 2013.g.vērtības) un vienlīdz arī ieņēmumi. Kaut arī izmaksas arī ir samazinājušās (tomēr mazākā apmērā), taču uzņēmumu kopējā peļņa pēc nodokļiem jau kopš 2014.gada ir negatīva, turklāt zaudējumu apmērs šajā laikā ir palielinājies.

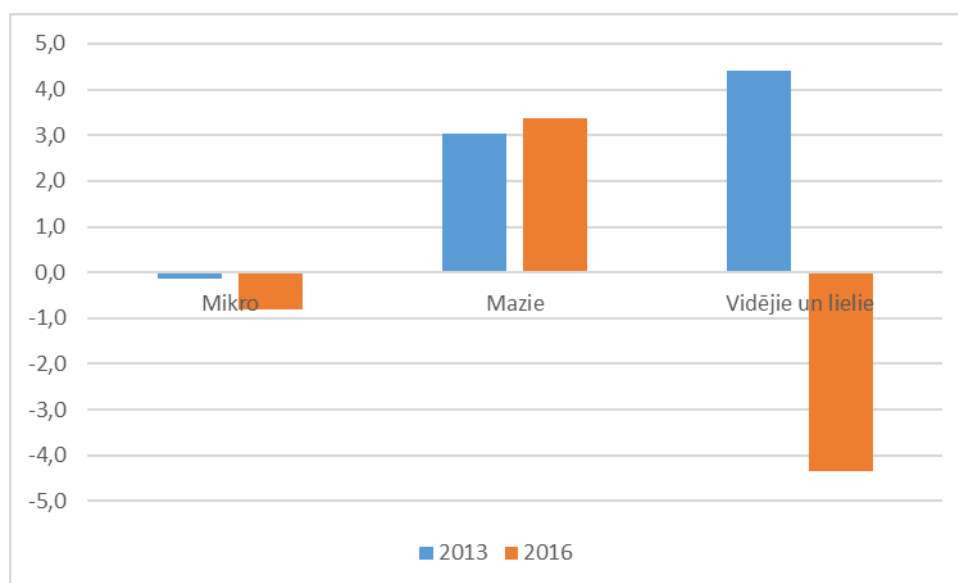
4. tabula. Zivju apstrādes uzņēmumu peļņas / zaudējumu aprēķina galvenie posteņi (visi uzņēmumi kopā) un izmaiņas 2013.-2016.g. (tūkst.EUR)

Peļņas / zaudējumu aprēķina posteņi	2013	2014	2015	2016	Izmaiņas 2016/2013
Ieņēmumi:	258 317	235 534	180 408	161 862	-37%
<i>t.sk.neto apgrozījums (EUR)</i>	250 894	226 431	172 657	153 240	-39%
Izmaksas:	252 203	236 678	182 220	164 023	-35%
<i>t.sk. Pārdotās produkcijas raž. izmaksas</i>	225 608	206 873	157 567	143 002	-37%
Peļņa vai zaudējumi pirms nodokļiem	7 293	20	-1 053	-1 806	-125%
Peļņa vai zaudējumi pēc	6 113	-1 144	-1 811	-2 161	-135%

nodokļiem					
-----------	--	--	--	--	--

Datu avots: CSP. Par 2016.gadu – provizoriski dati.

Augšminētais apstiprina nepieciešamību pēc būtiskiem ieguldījumiem, kuri celtu nozares konkurētspēju un būtu atbilstoši esošai tirgus situācijai. Lai gan, situācijas analīze dažāda lieluma zivju apstrādes uzņēmumos norāda, ka laikā no 2013. līdz 2016.gadam straujākā situācijas pasliktināšanās (ieņēmumu samazināšanās un zaudējumu veidošanās) bija tieši lielajos uzņēmumos, bet salīdzinoši labākā stāvoklī atradās mazie uzņēmumi (ar darbinieku skaitu no 10 līdz 49 darbiniekiem). Šajā uzņēmumu grupā visā pārskata periodā (2013.-2016.g.) peļņa pēc nodokļiem bija pozitīva (skat.14. attēlsu).

14. attēls. Peļņa pirms nodokļiem zivju pārstrādes uzņēmumu lieluma grupās Latvijā 2013. un 2016.g. (milj.EUR)

Datu avots: CSP

Mazo uzņēmumu grupā palielinājusies gan bilances aktīvu kopsumma, gan neto apgrozījums, gan arī peļņa. Šāda situācija ir daļēji saistīta ar daļu agrāko vidējo uzņēmumu pāreju uz šo grupu. Tomēr pozitīvi peļņas rādītāji, kas sasniegti vienīgi šajā grupā, norāda ka mazajos uzņēmumos salīdzinoši sekmīgāk ir izdevies pielāgoties jaunajiem tirgus apstākļiem.

Dati par realizētās zivju produkcijas un zivju konservu apjomiem un vērtību (5.tabula) rāda, ka vidējā realizācijas cena šajā laikā ir pat palielinājusies – laikā no 2013. līdz 2016.g. par 21%, taču nozīmīgi samazinājušies realizācijas apjomi.

5. tabula. Zivju produkcijas ražošanas apjomu, vērtības, vidējās cenas un jaudu izmantošanas dinamika 2013.-2016.g. (visi nozares uzņēmumi)

Rādītāja nosaukums	2013.	2014.	2015.	2016.
Jaudas izmantošana zivju apstrādes uzņēmumos (%)	71,2	64,7	59,9	60,2
Realizētās zivju produkcijas un zivju konservu apjoms (tonnas)	96 307	83 426	65 455	55 174
Realizētās zivju produkcijas un zivju konservu vērtība (tūkst. EUR)	165 478	155 710	128 721	114 519
Realizētās zivju produkcijas un zivju konservu vidējā cena (EUR/kg)	1,72	1,87	1,97	2,08

Datu avots: ZM no CSP datiem.

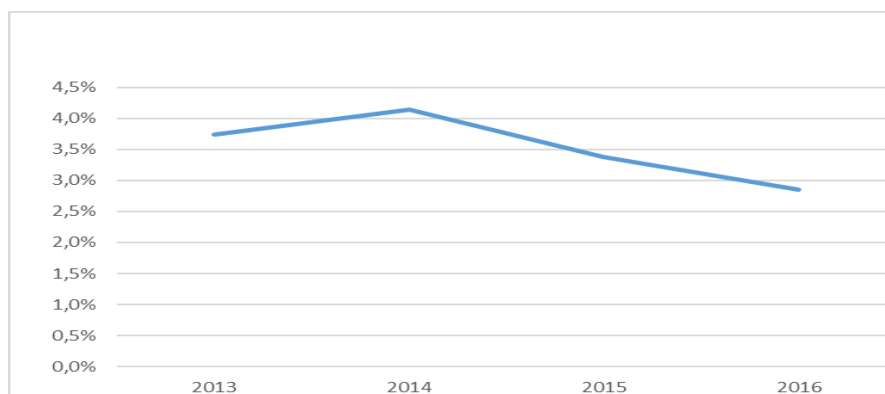
Tas liecina, ka uzņēmumi apgūst jaunus tirgus, kuros realizācijas cena ir salīdzinoši augsta, taču tajos vēl nevar nodrošināt pietiekamus apjomus, lai noslogotu esošās zivju apstrādes jaudas. Pozitīvi, ka 2016.gadā, saskaņā ar CSP datiem, jaudu izmantošanas rādītājs ir nedaudz uzlabojies. Tomēr tik un tā tas ir zems (60%), tādēļ ir aktuāla jaudu un faktisko ražošanas apjomu sabalansēšana.

Konkrētu produkcijas veidu analīze rāda, ka visstraujāk samazinājusies ir to produktu grupu ražošana, kuriem bijuši vislielākie apjomi un vērtība, kā arī zemākās cenas – konservi no brētliņām, sardīnēm un sardinellas (šajā grupā apjomu samazinājums par 50%), kā arī atvēsinātās & saldētās zivis un zivju fileja (samazinājums par 20%). Savukārt cita veida produkcijas un konservu apjoms ir saglabājies esošā līmenī vai pat palielinājies.

Vidējās pārdošanas cenas analīze rāda, ka cena ir palielinājusies tādās produktu grupās kā sālītas zivis, pārējās sagatavotās vai konservētās zivis, kā arī cita zivju produkcija. Savukārt apjomīgākajā pozīcijā - konservi no brētliņām, sardīnēm un sardinellas – vidējā realizācijas cena bijusi stabila. Kopumā izpaužas tendence, ka palielinās tādu produkcijas veidu īpatsvars, kuriem ir augstāka (un pieaugoša) realizācijas cena, tomēr šī tendence ir pakāpeniska.

Tā kā ZRP 2014-2020 kā viena no zivju apstrādes sektora problēmām īpaši pieminēts enerģijas izmaksu augstais līmenis, atsevišķi ir izvērtētas šī rādītāja izmaiņas programmas periodā. Atbilstoši CSP datiem, ir apkopotas kopējās zivju apstrādes uzņēmumu izmaksas energoresursiem attiecībā pret saimnieciskās darbības ieņēmumiem (15. attēls).

No veiktā aprēķina var secināt, ka energoresursu izmaksas samazinās ne tikai absolūtā izteiksmē, bet arī attiecībā pret saražotās produkcijas apjomu. Kopējās energoresursu izmaksas 2014.gadā nedaudz (par 1,3%) palielinājās, tādēļ pieauga arī to īpatsvars rēķinot uz produkcijas vienību, tomēr 2015.-2016.gados šo resursu izmaksas samazinājās ievērojami straujāk nekā produkcijas vērtība. Tas kopumā liecina, ka kopš 2014.gada zivju pārstrādes energoefektivitāte ir būtiski uzlabojusies. Jāpiebilst, ka šajās izmaksās nav iekļauta elektroenerģija, jo par 2016.gadu CSP datus tā neuzrādās, tādēļ iekļauti tikai salīdzināmās pozīcijas: degviela, gāze, kurināmais, smērvielas un eļļas, kā arī siltumenerģija.

15. attēls. Energoresursu izmaksu īpatsvars zivju apstrādes uzņēmumu saimnieciskās darbības ieņēmumos 2013.-2016.g. (% , neskaitot elektroenerģiju)

Datu avots: Autoru aprēķins no CSP datiem

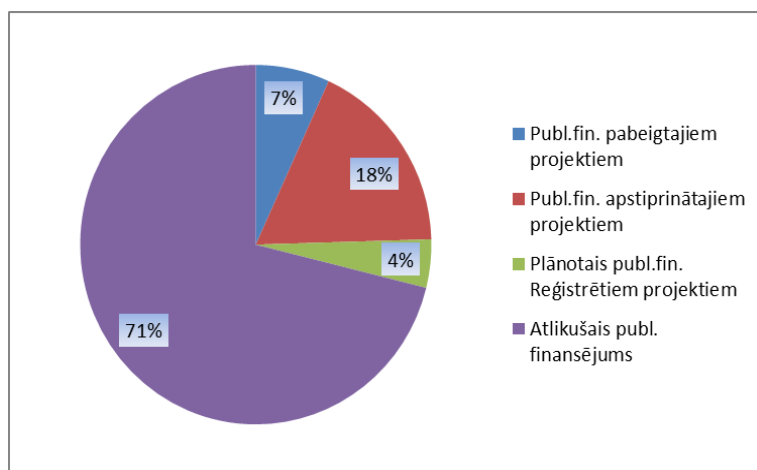
Nozīmīgākie izmaksu posteņi no šiem ir dīzeļdegviela, kas 2016.gadā veidoja 37% no visām enerģijas izmaksām, bet tās patēriņš naudas izteiksmē kopš 2014.gada samazinājās par 58%. Savukārt dabasgāzes īpatsvars 2016.gadā bija 20%, bet samazinājums 2 gadu laikā par 43%.

Pasākums F054.04. “Zvejas un akvakultūras produktu apstrāde”

Pasākuma mērķis ir sekmēt ieguldījumus zvejas un akvakultūras produktu apstrādes sektorā. Kopumā līdz 2018.gada sākumam ieviešanā ir 33 projekti, no kuriem 19 projekti ir jau pabeigti, bet 14 atrodas ieviešanas procesā (statuss - apstiprināts). Bez tiem, 9 projekti ir pieteikti (7 projektiem ir statuss “reģistrēts”, bet 2 projekti ir atvērti labošanai). Savukārt 20 projektu pieteikumi nav tikuši realizēti. No tiem, 9 projekti ir atsaukti, 7 ir pārtrauktas saistības, 3 projektu pieteikumi ir noraidīti un viens anulēts.

Kā galvenais projektu atsaukšanas un saistību pārtraukšanas iemesls ir minams finansējuma trūkums. Īpaši aktuāli tas ir mikro uzņēmumiem, jo no 15 šo uzņēmumu iesniegtajiem projektu pieteikumiem ieviešanā ir tikai 5 (33%).

Kopējais publiskais finansējums pabeigtajiem projektiem ir 2,6 milj.EUR, apstiprinātajiem (realizācijas stadijā esošajiem) 6,7 milj.EUR, bet reģistrētajiem 1,6 milj.EUR. Tas viss kopā veido tikai 29% jeb mazāk kā trešdaļu no pasākumā paredzētajiem 37,6 milj.EUR publiskā finansējuma (skat.16. attēlsu).

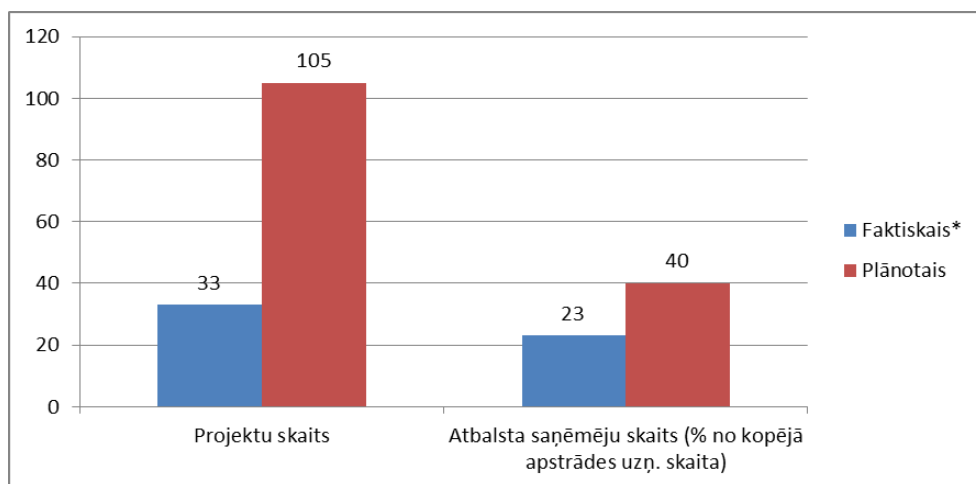

16. attēls. Pasākumā F054.54 “Zvejas un akvakultūras produktu apstrāde” plānotā finansējuma izmantošana līdz 08.02.2018. (% no plānotā visam periodam)

Datu avots: Autoru apkopojums no LAD IS

Augšminētie dati rāda, ka pabeigti ir tikai neliela daļa projektu, turklāt lielākā daļa paredzētā finansējuma nav vēl pieprasīta. Tādēļ pasākuma rezultāti pašlaik var tikt novērtēti tikai indikatīvi. Ņemot vērā esošo datu pieejamību, ir vērtēti projektu pieteicēju plānotie rezultāti un to ietekme uz izvirzītajiem mērķiem, kā arī tie rezultāti, kurus var novērtēt ar pieejamiem datiem. Šādu pieeju noteica pasākuma dalībnieku norādītais pirmais vērtēšanas gads (kuram atbilst investīciju rezultātā sasniedzamais mērķis un saimnieciskās darbības rādītāji, kas jāasniedz atbilstoši pretendenta norādītajām vērtībām). Atbilstoši iesniegtajiem datiem, 2016.gads kā pirmais pēcprojekta gads ir norādīts tikai vienā projektā, 2017.gads – 11 projektos, 2018. – arī 11 projektos, bet 2019. un 2020.g. – 5 projektos. Ievērojot, ka vērtētāju rīcībā 2017.gada pārskati nonāca tikai īsi pirms darba pabeigšanas (kopā par 11 uzņēmumiem), šie dati tika iekļauti tikai kā papildus analīze jau iepriekš veiktajai projektu pieteicēju plānoto rezultātu analīzei.

Konkrētā mērķa “Ieguldījumu apstrādes un tirdzniecības nozarē sekmēšana” noteiktie rezultātīvie rādītāji ir: *Zvejas un akvakultūras produktu apstrādes uzņēmumu skaits, kas veikuši investīcijas* (5.2.), kā arī *Apstrādes projektu skaits* (5.3.). Bez minētajiem Programmā vēl ir noteikts rādītājs 5.1.a - *Izmaiņas pirmās pārdošanas vērtībā ražotāju organizācijās* ar mērķa vērtību 0, par kuru pašlaik dati nav pieejami. Projektu un to ieviesēju līdzšinējais skaita īpatsvars pret plānoto ir apkopots 17. attēlā. Aprēķinot faktisko atbalsta saņēmēju skaita īpatsvaru pret apstrādes uzņēmumu kopskaitu, ir ņemts vērā ekonomiski aktīvo apstrādes uzņēmumu skaits 2017.gadā atbilstoši CSP datiem – 100, taču šis skaits var mainīties.

17. attēls. Pasākumā F054.54 “Zvejas un akvakultūras produktu apstrāde” plānotie un līdz 2018.g.sasnīgtie rādītāji

* ietilpst pabeigti un apstiprināti projekti

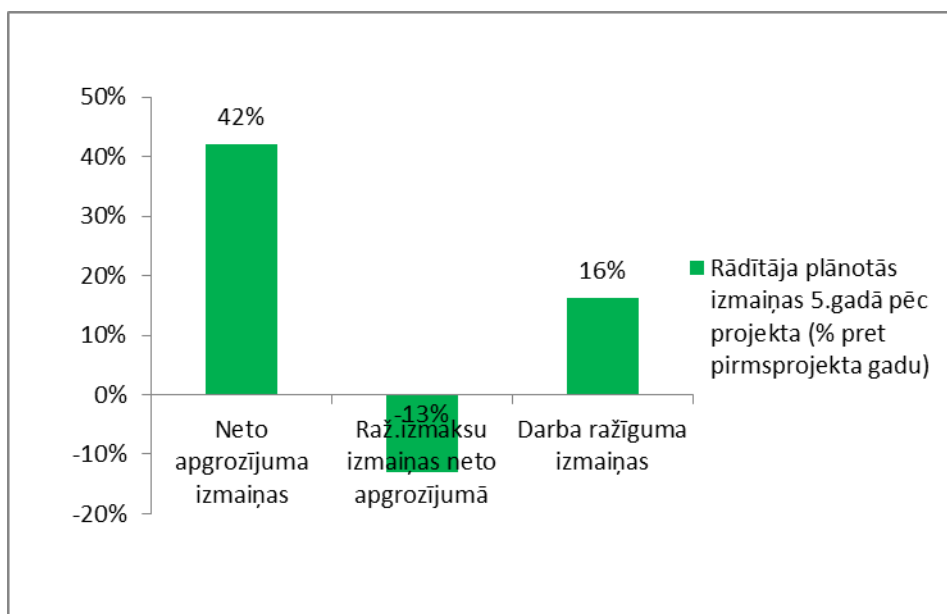
Datu avots: Autoru apkopojums no LAD IS

Dati rāda, ka arī atbalsta saņēmēju skaita ziņā (līdzīgi kā finansējuma apjoma ziņā) pasākumam vēl ir lielas rezerves. No plānotā projektu skaita līdz šim ir apstiprināti 31%, savukārt no plānotā atbalsta saņēmēju skaita sasniegti 57%. Ņemot vērā apstrādes uzņēmumu kopskaitu (100), ir būtiskas iespējas pieaugt atbalsta saņēmēju skaitu. Tāpat ir paredzēts, ka vidēji katrs atbalsta saņēmējs realizēs 2,6 projektus, taču pašreiz tikai neliela daļa no atbalsta saņēmējiem ir realizējuši vairāk kā vienu projektu. Taču vidējais projektu skaits vienam atbalsta saņēmējam līdz plānošanas perioda beigām var palielināties.

Taču ņemot vērā, ka mērķa snieguma novērtēšana būtu jāveic ar rādītājiem, kuri raksturo zivju apstrādes nozares attīstību un konkurētspējas pieaugumu, pasākuma novērtēšanai ir identificēti trīs rādītāji, ar kuriem vērtēt šī konkrētā mērķu sniegumu. Tie ir:

- Neto apgrozījuma vērtības izmaiņas no darbības zvejas un akvakultūras produktu apstrādē
- Darba ražīguma izmaiņas
- Ražošanas izmaksu izmaiņas neto apgrozījumā

Tā kā attiecīgie rādītāji saskaņā ar pievienoto metodiku tiek aprēķināti, salīdzinot gadu pirms projekta un vēlāko pieejamo gadu pēc projekta īstenošanas, tad ņemot vērā datu pieejamību, vispirms atbilstoši iepriekš aprakstītai pieejai aprēķinātas sagaidāmās izmaiņas atbalsta saņēmēju rādītājos, pie nosacījuma, ka tiks sasniegti projektos plānotie rezultāti. Rādītāju apkopojums ir 18. attēlsā, bet detalizēti dati un aprēķins – 4.pielikuma tabulā. Tabulā apkopotie rādītāji ļauj aprēķināt šim konkrētajam mērķim paredzētos rādītājus ar dažām iebildēm. Konkrēti, rādītāja *Darba ražīguma izmaiņas* aprēķiniem nepieciešams darbinieku vidējais skaits, taču projektu iesniegumos tā vietā paredzēts norādīt darbinieku skaitu, kuri gūst labumu no projekta. Veikto provizorisko aprēķinu nolūkā uzņēmuma darbinieku vidējais skaits ir aizvietots ar šo rādītāju.

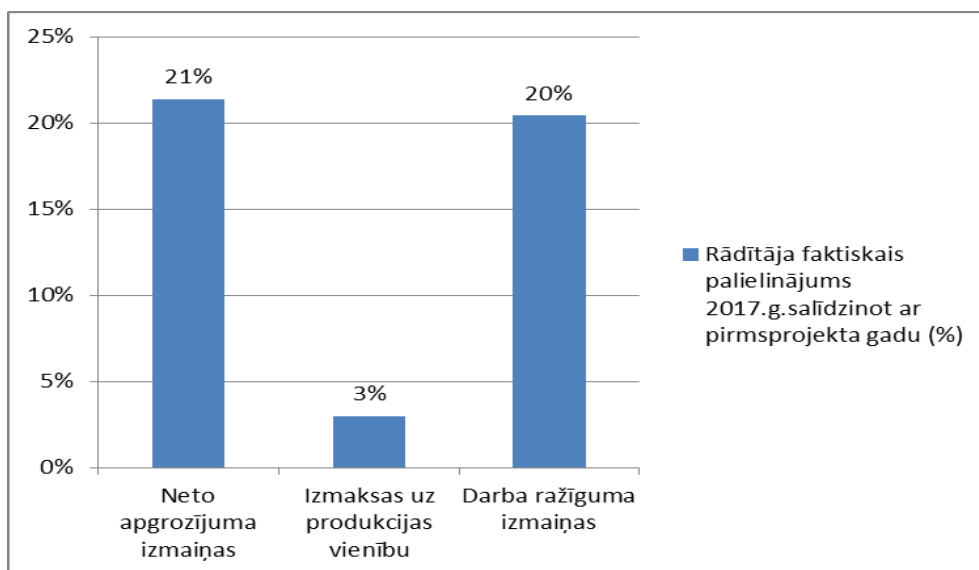
18. attēls. Novērtēšanas rādītāju aprēķinu rezultāti, izmantojot atbalsta saņēmēju plānotos rādītājus pasākumā “Zvejas un akvakultūras produktu apstrāde”

Datu avots: Autoru aprēķini izmantojot LAD IS datus

Aprēķinos ir iekļauta informācija par 20 atbalsta saņēmējiem, par kuriem bija pieejama informācija par visiem tabulā prasītajiem gadiem. Vienu projektu realizē jauns apstrādes uzņēmums, kuram nav datu pēdējā noslēgtajā gadā pirms projekta. No datiem izriet, ka pašreizējie zivju apstrādes projekti atbilstoši to plānotajam sniegunam sniedz pozitīvu ieguldījumu apstrādes nozares attīstībā, ņemot vērā visus trīs novērtēšanas rādītājus. Saskaņā ar 31. attēlā apkopotajiem datiem, piektajā gadā pēc projekta uzņēmumi plāno palielināt neto apgrozījumu no zivju apstrādes produkcijas par 42% salīdzinājumā ar laiku pirms projekta. Tajā skaitā jau pirmajā gadā pēc projekta plānotais palielinājums ir par 33%, kas uzskatāms par nozīmīgu kāpumu. Kopējā uzņēmumu neto apgrozījuma palielinājums ir plānots pat lielāks – par 49%.

Pozitīvi vērtējams arī tas, ka uzņēmumu kopējās ražošanas izmaksas plānots palielināt mazākā mērā nekā neto apgrozījumu, kā rezultātā 5.gadā pēc projektu īstenošanas plānots samazināt izmaksas pret neto apgrozījumu par 13%. Tāpat ir plānots palielināt darba ražīgumu. Pašreizējie dati ļauj indikatīvi aprēķināt darba ražīguma izmaiņas attiecībā pret pēcprojekta gadu, jo par pirmsprojekta gadu pašlaik nav pieejama informācija. Taču arī pret pēc projekta gadu plānots palielināt darba ražīgumu par 16%. Ņemot vērā objektīvu nepieciešamību celt šo rādītāju, šāds palielinājums ir vērtējams kā pieticīgs, tomēr ņemot vērā pēdējo gadu tendences, ir sagaidāms, ka faktiski tas būs straujāks, gan uz neto apgrozījuma kāpuma, gan strādājošo skaita samazinājuma rēķina.

Darba gaitā apkopotā aktuālā LAD IS informācija deva iespēju veikt indikatīvu vērtējumu, izmantojot pēcprojekta datus salīdzinājumā ar pirmsprojekta datiem. Pavisam pēcprojekta dati attiecīgo rādītāju aprēķiniem bija pieejami par 6-9 uzņēmumiem (atkarībā no rādītāja). No tiem vienam uzņēmumam pēdējais pārskats ir pieejams par 2016.gadu, pārējiem par 2017.gadu. Aprēķināto rādītāju apkopojums ir 19. attēls.

19. attēls. Novērtēšanas rādītāju faktiskās izmaiņas (%) 2017.g.salīdzinot ar pirmsprojekta gadu pasākumā “Zvejas un akvakultūras produktu apstrāde” (izmantojot atskaišu datus uz 05.07.2018.)

Datu avots: Autoru aprēķini izmantojot LAD IS datus

Izvērtējot šos rezultātus, jāņem vērā ka tie attiecas tikai uz neilgu periodu (1-2 gadi) pēc projekta. Ievērojot to, var secināt ka kopumā tie liecina par sekmīgu projektu realizāciju, kaut arī nedaudz atpaliek no plānotajiem. Tā, piemēram, saskaņā datiem (skat. 4.pielikuma tabulas), gadā pēc projekta īstenošanas tika plānots neto apgrozījuma kāpums vidēji par 25%, bet faktiskais sniegums ir par 21%. Arī šāds palielinājums no nozares izaugsmes viedokļa vērtējams pozitīvi. Kopumā no 9 uzņēmumiem, par kuriem pieejams šis rādītājs, palielinājums ir 7 uzņēmumiem (78% no uzņēmumu kopskaita), bet neliels samazinājums (par 4-6%) tikai 2 uzņēmumiem (22%). Turklāt, saražoto fizisko apjomu palielinājums ir tikai par 10%, bet neto apgrozījuma kāpums par 21%, kas liecina ka tiek ražota vērtīgāka produkcija.

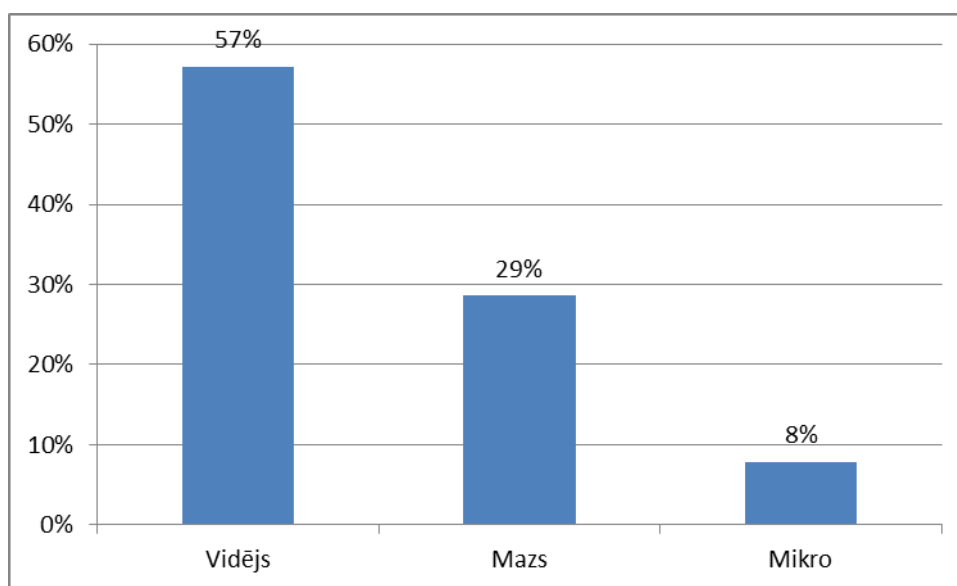
Izmaksas uz vienu saražoto produkcijas (saskaņā ar NACE 2. red. kodu 10.2.) vienību, saskaņā ar pārskatu datiem, ir nedaudz palielinājušās (par 3%), tomēr pirmajos gados pēc projekta šāds palielinājums ir uzskatāms par normālu. Turklāt atskaišu datus izmaksas, spriežot no formulējuma, ir attiecinātas nevis uz neto apgrozījumu, bet gan uz produkcijas fizisko apjomu. Tas nozīmē, ka apgrozījumam palielinoties straujāk kā fiziskajam apjomam, izmaksas uz neto apgrozījuma vienību var būt samazinājušās.

Līdzīgi, darba ražīguma izmaiņas projektu atskaitēs tiek vērtētas tonnās uz nodarbināto, nevis naudas izteiksmē. Tomēr pat šādi vērtējot, konstatēts ražīguma kāpums par 20%, kas ir straujš palielinājums. Tas indikatīvi liecina par sniegtā atbalsta nozīmīgi pozitīvu ietekmi uz atbalsta saņēmēju konkurētspēju. Atsevišķos uzņēmumos darba ražīguma kāpums ir atšķirīgs – orientējoši sākot no 2% līdz vairāk kā 50%.

Kopējais gada neto apgrozījums uzņēmumiem, par kuriem saņemti un analizēti projektu atskaišu dati, ir 25 milj.EUR – tāpat apmēram trešdaļa no to uzņēmumu neto apgrozījuma, kuri realizējuši projektus vai dara to novērtējuma veikšanas laikā. Līdz ar to, pašreizējie rezultāti uzskatāmi par indikatīviem un vērtējami ar piesardzību, tomēr tie sniedz priekšstatu par pasākuma pašreizējo ieguldījumu mērķa sniegumā.

Papildus plānoto rādītāju aprēķinam ir veikta apstiprināto projektu detalizētāka analīze. Šī analīze ietver 23 zivju apstrādes uzņēmumu realizētos 33 projektus, par kuriem pieejami LAD IS dati.

Izvērtējot atbalstīto uzņēmumu lielumu, var secināt, ka atbalstam pieteikušies visu lieluma grupu apstrādes uzņēmumi, kuri ir tiesīgi saņemt atbalstu – mikro, mazie un vidējie uzņēmumi. Tomēr starp sekmīgajiem projektiem salīdzinoši liels ir vidējo uzņēmumu realizēto projektu īpatsvars – 45% no projektiem realizēti vidējos uzņēmumos. Mazajos uzņēmumos realizēti 39% projektu, bet mikro uzņēmumos – tikai – 15% no projektu kopskaita. Palielinoties uzņēmumu lielumam, pieaug arī vidēji vienā uzņēmumā realizēto projektu skaits. Mikro uzņēmumi realizējuši vidēji katrs vienu projektu, mazie – 1,3, bet vidējie uzņēmumi – 1,9 projektus. Attiecinot projektus realizējušo uzņēmumu skaitu uz apstrādes uzņēmumu skaitu katrā lieluma grupā, iegūstam, ka atbalsta saņēmēju īpatsvars katrā no lieluma grupām ir ļoti atšķirīgs: sākot no vairāk kā 50% uzņēmumiem vidējo uzņēmumu grupā, līdz tikai 8% mikro uzņēmumu grupā (21.attēls). Tas liecina, ka palielinoties uzņēmuma lielumam, aktivitāte ieguldījumu izmantošanā būtiski aug. Ņemot vērā, ka tieši mikro uzņēmumu skaits zivju apstrādes sektorā ir vislielākais (14.attēls), šo uzņēmumu aktivitātei ir būtiska nozīme plānotā apstrādes projektu skaita un atbalstīto uzņēmumu skaita sasniegšanā. Vienlaikus var atzīmēt, ka arī mazajiem un vidējiem uzņēmumiem ir iespējas būtiski kāpināt aktivitāti projektu realizācijā.

21. attēls. Atbalsta saņēmēju īpatsvars zivju apstrādes uzņēmumu lieluma grupās

Datu avots: Autoru aprēķini izmantojot LAD IS un CSP datus

Saskaņā ar pasākuma nosacījumiem, atbalsta pretendentiem ir iespēja izvēlēties vienu vai vairākas no 6 veidu attiecināmām darbībām. Esošajos projektos visbiežāk (79% no projektu skaita) ir izvēlēta darbība *Ieguldījumi zvejas un akvakultūras produktu apstrādē, kuru rezultātā rodas jauni vai uzlaboti produkti, jauni vai uzlaboti procesi vai jaunas vai uzlabotas pārvaldības un organizācijas sistēmas* [F]. Samērā bieži (40% no projektiem) ir izvēlēta darbība *Ieguldījumi zvejas un akvakultūras produktu apstrādē, kuri uzlabo drošības, higiēnas, veselības un darba apstākļus* [B]. Pozitīvi vērtējams

arī, ka 24% no projektiem ir izvēlēta darbība *Ieguldījumi zvejas un akvakultūras produktu apstrādē, kas veicina enerģijas taupīšanu vai mazina ietekmi uz vidi* [A]. Kopumā vairāk kā pusē projektu (57%) ir izvēlēta vismaz viena no darbībām [A] vai [B] – ieguldījumi veselības un drošības uzlabošanā vai ietekmes uz vidi mazināšanā. Apkopotie rezultāti rāda, ka liela daļa projektu attiecas uz vairākiem virzieniem, kas arī vērtējams pozitīvi. Taču pārējās 3 darbības nav izvēlēties neviens atbalsta saņēmējs. Tās ir – ieguldījumi tādu zivju apstrādē, kas nav paredzētas lietošanai pārtikā [C], ieguldījumi, kas attiecas uz blakusproduktu apstrādi [D], kā arī ieguldījumi, kas attiecas uz bioloģiskās akvakultūras produktu apstrādi [E]. No tām bioloģiskā akvakultūra un tās produktu apstrāde, ņemot vērā pieprasījuma palielināšanos pasaules tirgū, ir uzskatāma par perspektīvu virzienu, kura Latvijā līdz šim nav ieguvusi popularitāti. Šajā gadījumā saprotams, lai attīstītos bioloģiskās akvakultūras apstrāde, vispirms būtu jāattīsta šīs produkcijas audzēšana. Saskaņā ar Pārtikas un Veterinārā Dienesta datiem Latvijā 2017. gadā bija reģistrēti 10 nelieli bioloģiskās akvakultūras ražotāji. Ražošanas apjomi ir nelieli, galvenokārt dīķos audzētas karpas, un 2016. gadā tie sasniedza 9 t. Kas ir tikai nedaudz vairāk kā 1% no kopējā saražotā akvakultūras produkcijas apjoma attiecīgajā gadā.

Bioloģiskās akvakultūras segmenta raksturojums ES valstīs un tā attīstības perspektīvu novērtējums sniegts 2017. gada EUMOFA ziņojumā. Bioloģiskajā akvakultūrā ražotās zivis 2015. gadā ES valstīs sasniedz 4.7% no akvakultūras ražošanas kopapjoma. Ekonomiskie ieguvumi no bioloģiskās ražošanas salīdzinājumā ar konvencionālo ražošanu ir iespējami tikai atsevišķām sugām. Tomēr tādu Latvijā visvairāk ražoto akvakultūras zivju kā karpas bioloģiskā ražošana nesedz papildus izmaksas ar atbilstošiem papildus ieguvumiem no pārdošanas cenām, un bez EJZF atbalsta tā notiek ar ievērojamiem zaudējumiem.

Veiktie pētījumi un aptaujas citās valstīs rāda, ka pēdējo gadu laikā, atbilstoši mazumtirdzniecības tendencēm un patērētāju uztveres pārmaiņām, bioloģiskās akvakultūras ražotāji savu produktu piedāvājuma pozicionēšanu paplašina, iekļaujot bioloģisko ražošanu plašākā ilgtspējas koncepcijā. Tiek ieteikts EK līmenī skaidri atdalīt ilgtspējas un bioloģiskuma jēdzienus, lai patērētājiem nerastos pārpratumi. Saistībā ar bioloģiskās akvakultūras attīstību svarīgi izcelt pozitīvo kā dinamisku virzību uz atbilstību augsta līmeņa ilgtspējas, dzīvnieku labturības un pārtikas kvalitātes nodrošināšanā, atsakoties no negatīvā norādīšanas, piemēram, ķīmisko piemaisījumu trūkuma, zināmu tehnoloģiju neizmantošanas. Domājot par bioloģiskās akvakultūras attīstību šīs tendences jāņem vērā, kā arī ES kopējo virzību uz kvalitatīvu un veselīgu pārtiku.

Atbilstoši tāmes pozīciju analīzei, katrā no darbības virzieniem [A-F] ieguldījumu raksturs nedaudz atšķiras. Darbības virzienā [A] ir veikti tikai daži liela apjoma ieguldījumi – tie ir notekūdeņu attīrīšanas ierīces vai saules baterijas. Arī liela daļa mazāka apjoma ieguldījumu ir saistīti ar attīrīšanas ierīcēm. Darbības virzienā [B] (veselība un drošība) veiktie ieguldījumi ir daudzveidīgi – tiek veikta ēku pārbūve un labiekārtošana, iegādāts specializētais transports. Atsevišķos projektos tiek iegādātas ražošanas iekārtas (ceha aprīkojuma komplekts, sūkņi, kraušanas, žāvēšanas tehnika u.tml.).

Vislielākā tāmes pozīciju daudzveidība ir darbības virzienā [F], kur visbiežāk tiek iegādātas dažādas ražošanas iekārtas, bet dažos gadījumos arī

veikta būvniecība. Ar būvniecību saistās finanšu ietilpīgākie ieguldījumi: zivju apstrādes ražotņu būvniecība, saldētavas būvniecība u.c. Tiek izveidotas arī atsevišķas ražošanas līnijas (zivju ķidāšanas, žāvēšanas, pakošanas u.c.). Tāmju pozīciju vērtība ir ļoti atšķirīga, atsevišķām pozīcijām summas ir tikai daži simti EUR, bet lielākās veido 3-5 milj.EUR.

Neraugoties uz salīdzinoši lielajiem ieguldījumiem vidēji uz atbalsta saņēmēju, plānotie rezultāti 5 gadā pēc projekta, kā arī jau pieejamie faktiskie rezultāti 1.-2.gadā pēc projekta neto apgrozījuma un darba ražīguma palielinājuma ziņā ir vērtējami kā samērīgi pret veiktajiem ieguldījumiem. Atbilstoši plānotajiem rādītājiem, atbalsta saņēmēji ir 5.gadā pēc projekta ir plānojuši palielināt gada apgrozījumu par gandrīz divreiz lielāku summu nekā ir šo uzņēmumu veiktās investīcijas pasākumā. Jau līdzšinējie sasniegtie rezultāti atbilstoši 2017.gada atskaitēm liecina par apgrozījuma kāpumu par 4,5 milj.EUR, kas ir tuvu veikto investīciju kopsummai līdz šim pabeigtajos projektos.

Pēdējo gadu laikā Rietumeiropā veiktie zivju un zivju pārstrādes produktu tirgu pētījumi liecina, ka Latvijas zivju pārstrādes sektora restrukturizācijā ir nepieciešams ņemt vērā vairākus nozīmīgus faktorus⁹¹⁰¹¹. Rietumeiropas valstīs zivju konservi tiek izmantoti salātu gatavošanā, sviestmaizēm un tiešajam patēriņam, ieskaitot galvenās maltītes. Pieprasītākie zivju veidi konservos ir tuncis, sardīne un makrele. Neraugoties uz to, ka Latvijas pārstrādātāji pēdējo gadu laikā palielinājuši vēžveidīgo, mīkstmiešu un galvkāju konservu ražošanas apjomus, Rietumeiropā šo konservu pieprasījums nedaudz samazinās. Pieaugoša tendence ir vienīgi zivju pastēšu (surimi) produktu pieprasījumam. Patērētāju apzinīgumam pieaugot, palielinās pieprasījums pēc bioloģiskās akvakultūras produktiem, kuru izplatīšana mazumtirdzniecībā pastāvīgi palielinās. Ņemot vērā to, ka ievērojamu patērētāju daļu veido mājsaimniecības ar relatīvi zemākiem ienākumiem, pieaug lētāku privāto zīmolu produktu patēriņš. Privātie zīmoli pastāv visās izplatīšanas kanālu grupās, arī Premium segmentā. Rietumeiropas valstīs potenciālais pieprasījums pēc tradicionālā Latvijas zivju konservu piedāvājuma (brētliņas, šprotes) ir ierobežots.

Rietumeiropas valstīs, īpaši Francijā, kura ir nozīmīgākais Eiropas zivju uz zivju pārstrādes produktu tirgus ar augstāko patēriņu uz cilvēku gadā, tirgi nepaplašinās sakarā ar mājsaimniecību pirktspējas samazināšanos, cenu kāpumu un tādām augsta zivju patēriņa radītajām problēmām kā jūras bioloģiskās daudzveidības apdraudējums un iespējamā paaugstinātā smago metālu klātbūtne vairāku vietējo zivju konservu ražotāju produktos. Savu produktu izcelšana šajos tirgos ir vērtējama kā nozīmīgs konkurētspējas faktors, un to ir iespējams nodrošināt ar spēcīgu zīmolu un vizuālo identitāti, kas vienlaikus būtu arī kvalitātes simbols. Palielinās arī tādu specifisku produktu pieprasījums kā produkti bez sāls. Produktu iepakojumā pastiprināti

⁹ EUMOFA. The EU fish market. 2016 edition. Available at: <http://www.eumofa.eu/documents/20178/77960/The+EU+fish+market+-+2016+Edition.pdf/ca1e7801-c4da-4799-aa00-f3d1784a3021>

¹⁰ Euromonitor International. Passport. Fish and seafood in France. 2016.

¹¹ <http://www.franceagrimer.fr/content/download/46570/445195/file/STA-MER-CONSO%202015-juil2016.pdf>

tiek izmantoti materiāli, kuru radīšanā ņemti vērā ekoloģiski un/vai ētiski apsvērumi. Iepakojuma dizainā populāri ir popmākslas vai retro elementi.

Zivju pārstrādes produktu izplatīšanas īpatsvars sabiedriskajā ēdināšanā ir neliels, jo šis segments pārsvarā fokusējas uz svaigu un atvēsinātu nepārstrādātu zivju produkciju. Mazumtirdzniecības ķēdes tiešā veidā veic vienīgi liela apjoma iepirkumus. Tai pašā laikā attīstās tādi nelieli izplatīšanas kanālu veidi kā universālveikali un bioloģiskās produkcijas mazumtirdzniecības ķēdes. Šis veikalu segments veic maza un vidēja apjoma iepirkumus, bet tajā ir augstas prasības pret zīmola atpazīstamību, dizaina estētiku un produkta kvalitātes apliecinājumu (kvalitātes zīme). Jāpastāv iespējām piegādāt nelielus porciju tipa iepakojumus. Specializēto zivju un jūras produktu veikalu tirgus daļa samazinās, un tie galvenokārt izplata svaigu produkciju. Augstas kvalitātes zivju konservi tiek tirgoti delikatešu veikalos ar īpašām prasībām zīmola atpazīstamībai, produkta kvalitātei un iepakojuma dizainam.

Latvijā konservētu zivju eksporta struktūra pēdējo gadu laikā ir ievērojami mainījusies, palielinoties tādu Rietumeiropas tirgos pieprasītu zivju īpatsvaram kā makrele, tuncis un sardīnes. Eksporta kopvērtībā 2014. gadā šo zivju veidu konservu īpatsvars sasniedza tikai 22%, bet 2017. gadā - jau 41%. Svara izteiksmē apjomu īpatsvars palielinājies no 14% līdz 34%.

Jādomā par bioloģiskās akvakultūras pārstrādes produktu piedāvājumu sadarbībā ar šo zivju audzētājiem. Latvijā izpēte par bioloģiskās akvakultūras iespējām (iespējamās zivju sugas, zivju kvalitāte, pārstrādes iespējas utt.) vēl nav veikta, bet pasaules tendences rāda, ka tieši bioloģiskai pārtikai tiks pievērsta aizvien lielāka loma.

Liela apjoma ražotājiem jāapsver iespējas sadarbībai privāto zīmolu ražošanā piedāvāšanai mazumtirdzniecības ķēdēs. Maza apjoma ražotājiem varētu būt noderīgi dibināt kontaktus ar nelieliem specializētiem veikaliem, kuri piedāvā konkrētu reģionu produktus. Nepieciešams veidot spēcīgus zīmolus un/ vai produktu līnijas ar izteiktu vizuālo identitāti. Augstas kvalitātes šprotu un citu esošā piedāvājuma konservu piedāvājums izplatīšanai delikatešu veikalos jāpaplašina. Jāapsver iespēja sadarboties ar Lietuvas eksportētājiem, iespējams, izveidojot kopēju Pan-Baltijas zīmolu.

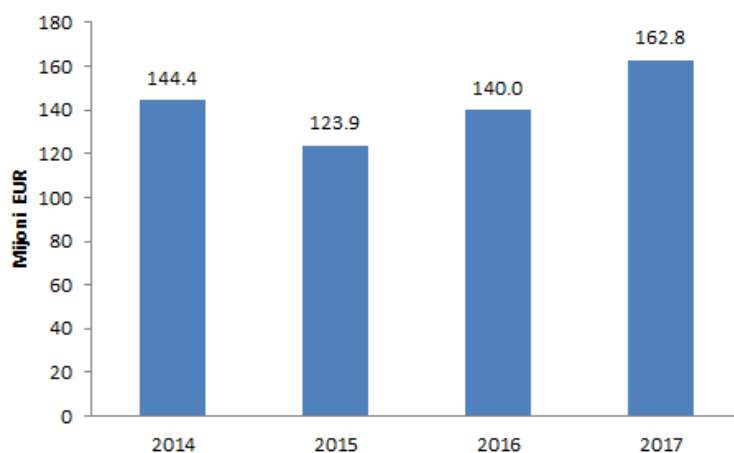
2.4. Prioritātes kopējais novērtējums

Kopējam 5.prioritātes novērtējumam izvēlēts tika rādītājs **eksporta apjoma izmaiņas**

Rādītājs lielā mērā raksturo prioritātes mērķa “veicināt tirdzniecību un apstrādi” sasniegšanas līmeni sakarā ar diviem nozīmīgiem faktoriem:

- zivju un zivju apstrādes produktu tirdzniecībā ārējo tirgu īpatsvars sasniedz 85%, bet pašmāju tirgus pastāvīgi nedaudz sašaurinās, tādējādi rādītāja pozitīvas izmaiņas raksturo tirdzniecības veicināšanas pakāpi,
- zivju apstrādes produktu eksports ievērojami pārsniedz neapstrādātu zivju eksportu, tādējādi rādītāja pozitīvas izmaiņas raksturo apstrādes veicināšanas pakāpi.

Zivju un zivju pārstrādes produktu eksporta kopvērtība 2017. gadā palielinājusies par 16% līdz 162.8 miljoniem EUR (202.attēls).

202.attēls. Zivju un zivju pārstrādes produktu eksporta kopvērtība (milj. EUR)

Avots: CSP

Atbalsta pasākumu ietekme uz zivju apstrādes uzņēmumu konkurētspēju ir vērtējama pozitīvi, tomēr laikā no 2014.-2016.g. notikušais straujais ražošanas apjomu samazinājums lielā daļā uzņēmumu ir radījis situāciju, kad tiem trūkst resursu, lai veiktu apjomīgas investīcijas. Ir samazinājies uzņēmumu lielums gan neto apgrozījuma ziņā, gan nodarbināto skaita ziņā. Tādēļ nozarei ir liels izaicinājums atrast veidus, lai pielāgotos esošai tirgus situācijai, saglabājot un atjaunojot rentablu ražošanu. Šim nolūkam ir pozitīvi vērtējams, ka pastāv vairāki atbalsta veidi – gan ieguldījumiem fiziskajos aktīvos, gan tirdzniecības veicināšanai un plānu izstrādei. Pārskatāmā nākotnē būtu izvērtējamas iespējas, kā pastiprināti veicināt inovatīvus ieguldījumus – kuru rezultātā top jauni produkti, ar augstu pievienotu vērtību un kuri ir konkurētspējīgi ārējos tirgos.

Iepriekš aprēķinātie rādītāji ZRP 2014-2020 5. prioritātes mērķa “veicināt tirdzniecību un apstrādi” novērtēšanai pasākumu līmenī apkopoti 6.tabulā.

6. tabula. Izvēlēto rādītāju izmaiņas ZRP 2014-2020 5. prioritātes mērķa “veicināt tirdzniecību un apstrādi” novērtēšanai

Pasākumi un Rādītāji	Laika periods	Izmaiņas (%)
<i>RTP un Uzglabāšanas pasākums</i>		
Tirgū laistās produkcijas vidējā vērtība	2014-2016	-19
<i>Tirdzniecības pasākumi</i>		
Labuma guvēju īpatsvars	2016-2017	21
Ģeogrāfiskā aptvēruma (valstu) izmaiņas	2016-2017	-5
Noslēgto līgumu skaita izmaiņas	2016-2017	9
<i>Zvejas un akvakultūras produktu apstrāde</i>		
Neto apgrozījuma vērtības no darbības zvejas un akvakultūras produktu apstrādē izmaiņas	2015-2017	21
Darba ražīguma izmaiņas	2015-2017	20
Ražošanas izmaksu izmaiņas neto apgroz.	2015-2017	3

Zvejas produktu RO veiktās darbības pasākumos “Ražošanas tirdzniecības plāni” un “Uzglabāšanas atbalsts” līdz šim nav sekmējušas tirgū laistās produkcijas vidējās vērtības palielināšanos (samazinājums par 19%).

Nozīmīgāko ietekmi tirdzniecības un apstrādes sekmēšanā ir devis atbalsts pasākumos “Tirdzniecības pasākumi” un “Zvejas un akvakultūras produktu apstrāde”. Šajos pasākumos lielākā daļa aprēķināto rādītāju jau 1-2 gadus pēc pasākumu uzsākšanas uzrāda pozitīvu ietekmi.

Neliels samazinājums ir vienīgi eksporta ģeogrāfiskajā aptvērumā (valstu skaits), tomēr vērtības izteiksmē eksports salīdzinoši ir palielinājies. Tāpat nedaudz (par 3%) palielinājusies ražošanas izmaksu daļa produkcijas vērtībā, kas ir samērīgi pirmajos gados pēc projekta.

Izvēlēto rādītāju sasniegtie rezultāti parāda, ka Prioritātes mērķis labāk tiek sasniegts pateicoties Tirdzniecības pasākumiem un ieguldījumiem zivju produktu apstrādes veicināšanā.

SECINĀJUMI UN IETEIKUMI

Secinājumi:

1. Konkrētā mērķa “Zvejas un akvakultūras produktu tirgus organizāciju uzlabošana” sasniegšanu visefektīvāk veicinājuši *Tirdzniecības pasākumi*.
2. Pasākuma *Ražošanas tirdzniecības plāni* ietvaros īstenotās aktivitātes nav devušas pietiekamu ietekmi uz zvejas produktu RO darbības uzlabošanu, par ko liecina zvejas produktu RO biedru tirgū laistās produkcijas vidējās vērtības samazināšanās. Neskatoties uz produkcijas vērtības samazinājumu Krievijas noteiktā embargo dēļ, RO biedru produkcija joprojām ir konkurētspējīga. Tā kā tiek sekmīgi apgūti jauni noieta tirgi, paredzams, ka RO produkcijas vērtība nākotnē palielināsies.
3. Pasākums *Uzglabāšanas atbalsts* darbojas kā risku mazinošs faktors. Zvejas produktu RO un zvejniecības sektora konkurētspējas sekmēšanā būtiska loma ir RTP īstenotajiem pasākumiem un uzglabāšanas mehānismam.
4. Zvejniecības uzņēmumi, kas šobrīd nav nevienā no zvejas produktu RO tiek pakļauti tirgus svārstībām. Uzglabāšanas mehānisma atbalsta pieejamība plašākam zvejniecības sektora dalībnieku lokam sniedz finansiālu stabilitāti un mazina riskus.
5. Nozīmīgāko ietekmi 5.prioritātes mērķa sasniegšanā ir devis atbalsts pasākumos *Tirdzniecības pasākumi* un *Zvejas un akvakultūras produktu apstrāde*. Šajos pasākumos lielākā daļa aprēķināto rādītāju jau viena/divus gadus pēc pasākumu uzsākšanas uzrāda pozitīvu ietekmi.
6. Pasākuma *Tirdzniecības pasākumi* novērtēšanai izvēlēto rādītāju izmaiņas liecina par visu pasākuma mērķu sasniegšanu, izņemot rādītāja *Ģeogrāfiskā aptvēruma (valstu)* izmaiņas, kuras ir negatīvas. Tomēr attiecīgo valstu īpatsvars eksporta kopvērtībā ir nenozīmīgs, un samazinājumu pilnā mērā kompensē eksports uz tādām valstīm, uz kurām tas līdz šim nav noticis.
7. Ņemot vērā 2017. gadā pasākuma ietvaros noslēgto līgumu skaitu, iespējams prognozēt eksporta apjomu turpmāku pieaugumu.
8. Atbalsts dalībai izstādēs pozitīvi ietekmējis lielo, eksportspējīgo apstrādes uzņēmumu konkurētspēju. Mikro un mazie uzņēmēji nav izmantojuši pasākumā paredzētās iespējas, kas tādejādi nav veicinājis ražoto produktu tirdzniecības pieaugumu vietējos un reģionālos tirgos.
9. Pasākumā *Zvejas un akvakultūras produktu apstrāde* esošo projektu izvērtējums (gan plānotie, gan faktiskie rezultāti) ļauj indikatīvi vērtēt, ka atbalsts būtiski sekmē produktivitātes kāpumu zivju apstrādes nozarē, jo pieejamie atskaišu dati uzrāda neto apgrozījuma kāpumu par 21% un darba ražīguma kāpumu par 20% jau pirmajos divos gados pēc projekta. Rezultāti ir samērīgi ar veikto ieguldījumu apjomu.
10. Pasākumā *Zvejas un akvakultūras produktu apstrāde* atvēlētais publiskais finansējums līdz šim ir salīdzinoši maz pieprasīts (~30%), un to izmantojuši tikai 23% no aktīvajiem zivju apstrādes uzņēmumiem. Zemākais atbalsta saņēmēju īpatsvars ir mikro uzņēmumu vidū, kuri skaita ziņā veido lielāko daļu nozares uzņēmumu. Šai uzņēmumu grupai ir grūtības ar līdzfinansējumu, kā rezultātā ir liels īpatsvars atsauktu projektu un pārtrauktu saistību.

11. Pasākumā *Zvejas un akvakultūras produktu apstrāde* esošo projektu sekmīgas realizācijas gadījumā atbalsts būs devis nozīmīgu ieguldījumu zivju apstrādes nozares modernizācijā.

Ieteikumi:

1. Turpmāk lietderīgi izmantot šajā darbā ieteiktos rādītājus gan prioritātes, gan pasākumu līmenī (skat. 1.pielikumu).
2. Lai varētu korekti aprēķināt rādītāju “darba ražīguma izmaiņas”, pasākuma *Zvejas un akvakultūras produktu apstrāde* atbalsta pretendentiem pieteikuma veidlapās ir lietderīgi ieviest rādītāju ***gada vidējais nodarbināto skaits*** – gadā pirms projekta, kā arī plānotais pēc projekta.
3. Lai sekmētu zvejas produktu RO darbības un līdz ar to Latvijas zvejniecības sektora konkurētspējas uzlabošanas, kā arī sekmētu labāku KZP mērķu sasniegšanu un pareizas Tirgus kopīgās organizācijas pārvaldības nodrošināšanu, vēlams izvērtēt cik daudz pasākumus izvēlēties MK noteikumos kā obligāti īstenojamos. Izvērtējuma apraksts un ieteikumi ir pieejams novērtētāju 2016. gada iesniegtajā atskaitē “Ražotāju organizāciju darbības izpēte tālākās darbības uzlabošanai”¹².
4. Ņemot vērā ZST lomu un uzdevumus, ieteicams izvērtēt veidu un formu kā uzrunāt zvejniekus, lai skaidrotu RO būtību un iespējamās ieguvumus, kā arī sadarbības nozīmi EJZF piedāvāto iespēju izmantošanā, tādējādi sekmējot esošo RO stiprināšanu un sadarbības veicināšanu.
5. Ņemot vērā atbalsta pozitīvo ietekmi uz sektora konkurētspēju, atbalsta turpināšana dalībai izstādēs ir uzskatāma par lietderīgu.
6. Jāveicina mazo un mikro apstrādes uzņēmumu iesaistīšanās atbalstā tādos pārdošanas veicināšanas pasākumos vietējos (lokālos) un reģionālos tirgos kā degustācijas un reklāmas kampaņas, lai palielinātu pašmāju produktu patēriņa pieaugumu. Bez tam būtu nepieciešams atbalsts arī tādiem pasākumiem kā:
 - tirdzniecības vietu nodrošināšana (piemēram, veikalu stāvlaukumi no piekrastes attālinātākos rajonos),
 - produkcijas transports uz pārdošanas vietām,
 - pārdošanas vietas aprīkojums,
 - pārdošanas vietas izvietojuma īre, uzturēšana un apsardze,
7. Turpmākās investīcijas zivju apstrādē uzņēmumiem būtu lietderīgi prioritāri virzīt jaunu inovatīvu produktu izstrādē, tajā skaitā izmantojot jau pieejamo Inovāciju pasākumu. Iespējamās jaunu produktu un atbilstošo tehnoloģiju jomas:
 - atpazīstamu zīmolu radīšana, īpaši izceļot produktu kvalitāti,
 - bioloģiskās akvakultūras pārstrādes produkti,
 - vienas porcijas lieluma iepakojumi,
 - atraktīvs iepakojuma dizains ar popmākslas un retro elementiem,
 - augstāka veselīguma līmeņa produkti (produkti bez sāls, produkti, kuros novērsta smago metālu klātbūtni).

¹² AREI 2016. gada atskaite “Ražotāju organizāciju darbības izpēte tālākās darbības uzlabošanai”

8. Lai sekmētu ieguldījumus jaunās, bet perspektīvās jomās, kā arī mikro un mazo uzņēmumu iesaisti, būtu izvērtējama iespēja tiem projektiem, kurus realizē RO vai to apvienības, noteikt paaugstinātu atbalsta intensitāti (līdz papildus 25 procentpunktiem) saskaņā ar Regulas (ES) nr.508/2014 1.pielikumā noteikto.
9. Lai uzlabotu zivju apstrādes uzņēmumu (tajā skaitā mikrouzņēmumu) iespējas rast līdzfinansējumu investīciju projektiem, būtu izvērtējamās papildus valsts atbalsta iespējas, kas būtu analizējamās atsevišķa pētījuma ietvaros.
10. Būtu nepieciešami pētījumi par bioloģiskās akvakultūras attīstības iespējām Latvijā, ņemot vērā kopējās tendences pasaulē saistībā ar pārtikas drošību un ilgtspēju.
11. Būtu lietderīgi izvērtēt zivsaimniecības nozares katras uzņēmēju grupas (vidējie, mazie, mikro) spējas pieteikties uz EJZF paredzētajiem pasākumiem, ņemot vērā EJZF izvirzītos nosacījumus un uzņēmēju intereses.

PIELIKUMI

1. pielikums

5. prioritātes mērķa “Veicināt tirdzniecību un apstrādi” novērtēšanas rādītāji

Rādītāja nosaukums	Izmaiņas eksporta tirgos
Attiecināmie pasākumi	5. prioritāte kopumā
Atvasinātie rādītāji	nav
Apraksts	Izmaiņas eksporta tirgos tiek izteikts ar vairākiem apakšrādītājiem: eksporta apjoma un vērtības izmaiņas, eksporta izmaiņas pa valstīm.
Mērvienība	tonnas, EUR, skaits, %
Datu avots	CSP

Rādītāja nosaukums	Tirgū laistās produkcijas vidējās vērtības izmaiņas
Attiecināmie pasākumi	Ražošanas un tirdzniecības pasākumi Uzglabāšanas atbalsts
Atvasinātie rādītāji	-
Apraksts	Pozitīvi vērtējama būs tirgū laistās produkcijas gada vidējās vērtības palielināšanās.
Mērvienība	%
Datu avots	LAD (LZIKIS)

Rādītāja nosaukums	Labuma guvēju īpatsvars Ģeogrāfiskā aptvēruma (valstu) izmaiņas Noslēgto līgumu izmaiņas
Attiecināmie pasākumi	Tirdzniecības pasākumi
Atvasinātie rādītāji	Labuma guvēju īpatsvars tiek izteikts ar vairākiem apakšrādītājiem: komersanti, zemnieku vai zvejnieku saimniecības, kuras guvušas labumu no projekta, ražotāju organizāciju biedru skaits, kuri guvuši labumu no projekta.
Apraksts	Labuma guvēju īpatsvars tiek aprēķināts kā labuma guvēju skaits attiecībā pret ekonomiski aktīvo uzņēmumu skaitu sektorā un kā labuma guvēju skaits pret ražotāju organizāciju kopējo biedru skaitu. Ģeogrāfiskā aptvēruma (valstu) izmaiņas tiek aprēķinātas no projekta rezultātiem - jo lielāks valstu aptvērums, jo vērtīgāks izmantotais atbalsts. Ja projektā īstenota dalība starptautiskās izstādēs, tad tiek aprēķināti noslēgtie līgumu skaits un izmaiņas pa gadiem.
Mērvienība	%
Datu avots	LAD, CSP

Rādītāja nosaukums	Neto apgrozījuma vērtības no darbības zvejas un akvakultūras produktu apstrādē izmaiņas Darba ražīguma izmaiņas Ražošanas izmaksu izmaiņas neto apgrozījumā
Attiecināmie pasākumi	Zvejas un akvakultūras produktu apstrāde
Atvasinātie rādītāji	-
Apraksts	Neto apgrozījuma vērtības no darbības zvejas un akvakultūras produktu apstrādē izmaiņas tiek aprēķinātas par atbalsta saņēmējiem gadā pirms un pēc projekta īstenošanas. Rādītāju tiek paredzēts aprēķināt pēc LAD datiem. Darba ražīgums tiek aprēķināts kā neto apgrozījuma vērtība no darbības zvejas un akvakultūras produktu apstrādē uz vienu gada vidējo nodarbināto. Rādītājs tiek aprēķināts par atbalsta saņēmējiem gadā pirms un pēc projekta atbalsta saņemšanas (ja ir pieejami LAD dati, taču ja to nav, tad pēc VID datiem), un par atbalsta nesaņēmējiem (pēc VID datiem). Ražošanas izmaksu izmaiņas neto apgrozījumā tiek aprēķinātas kā kopējo izmaksu attiecība pret neto apgrozījumu, un tiek izteikts koeficienta veidā. Rādītāja vēlamās robežas ir ≤ 1, kas liecina par to, ka atbalsta saņēmēju kopējās izmaksas ir mazākas nekā iegūtais neto apgrozījums. Rādītāju tiek paredzēts aprēķināt pēc LAD datiem.
Mērvienība	%
Datu avots	LAD (VID)

2. pielikums

ZRP 2014-2020 5. prioritārā virziena pasākumu apkopojums (skaits, milj. EUR)

Konkrētais mērķis	Pasākums	Atbalsta pretendents un publiskā finansējuma apmērs	ZRP 2014-2020 sasniedzamais rādītāja līmenis 2023. gadā		Noslēgtās kārtas	Projektu skaits pēc statusa												Informācija par ieviešanā esošiem projektiem	
			Publiskais finansējums (milj. EUR)	Projektu skaits		Ieviešanā esoši projekti				Pieteiktie projekti			Neieviestie projekti					Atbalsta saņēmēju skaits	Rezervētais un izmaksātais publ. finansējums (milj. EUR)
						kopā	apstiprināts	sākta uzraudzība	slēgts	kopā	reģistrēts	atvērts labošanai	kopā	noraidīts	atsaukts	pārtrauktas saistības	anulēts		
1. Konkrētais mērķis	Ražošanas un tirdzniecības plāni (F054.01.)	Ražotāju organizācija – 75%	1,20	21	3	6	-	6	-	0	-	-	0	-	-	-	-	2	0,13
	Uzglabāšanas atbalsts (F054.02.)	Ražotāju organizācija – 75%	1,19	15	3	9	-	9	-	0	-	-	0	-	-	-	-	3	0,87
	Tirdzniecības pasākumi (F054.03.)	Biedrība, kas nav zvejas produktu ražotāju organizācija) - 60% Biedrība, kas ir zvejas produktu ražotāju organizācija - 75% Atvasināta publiska persona - 100%	7,00	35	4	25	4	5	16	1	-	1	1	-	1	-	-	3	2,24
2. Konkrētais mērķis	Zvejas un akvakultūras produktu apstrāde (F054.04.)	Sīkie, mazi un vidējie uzņēmumi - 50%	37,60	105	5	33	14	19	-	9	7	2	20	3	9	7	1	23	9,22
Kopā:			46,99	176	15	73	18	39	16	10	7	3	21	3	10	7	1	28	12,47

Avots: izveidots pēc MK noteikumiem Nr. 837, Nr. 131, Nr. 437 un Nr. 458 un LAD IS datiem uz 08.02.2018.

3. pielikums

LAND piedāvājums zvejas produktu RO īstenojamiem pasākumiem Latvijas zvejniecības sektora konkurētspējas un attīstības veicināšanai

Zvejniecības sektora SVID analīze	Pasākuma nosaukums	MK not. Nr. 753 noteiktais	Novērtētāju ieteikums
Īpaši jutīga Baltijas jūras vide, kas ir vērtīgs ekosistēmas resurss Ievērojami savvaļas dzīvnieku radītie zaudējumi	Centieni izskaust NNN zvejas praksi	OP	Viens vai vairāki īstenojamie pasākumi atkarībā no problēmas (SVID analīze) katram RO
	Centieni samazināt zvejas ietekmi uz vidi, tostarp izmantojot pasākumus, ar ko uzlabo zvejas rīku selektivitāti	PIP	
Zemi ienākumi, atalgojums, produktivitāte un bruto pievienotā vērtība zvejniecībā	Tirgus stabilizēšana	PIP	
	Centieni uzlabot nosacījumus organizācijas locekļu zvejas produktu laišanai tirgū	PIP	
	Ekonomiskās atdeves uzlabošana	PIP	
Nedroši eksporta tirgi	Centieni nodrošināt zvejas produktu izsekojamību un patērētāju piekļuvi skaidrai un visaptverošai informācijai	OP	
Zivsaimniecībai nozīmīgajās teritorijās vērojama apdzīvotības blīvuma samazināšanās	Centieni nodrošināt pārtikas piegādi un veicināt augstu pārtikas kvalitātes un nekaitīguma standartu ievērošanu, vienlaikus sekmējot nodarbinātību piekrastes un lauku apvidos	PIP	
Zems inovāciju līmenis un vāji attīstīta sadarbība ar zinātnei	 (citi papildus mērķi)	-	

Apzīmējumi: OP – obligāts pasākums, PIP – papildus izvēles pasākums. Saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) Nr. [1379/2013](#) RO var īstenot arī citus mērķus, ko šobrīd MK noteikumi Nr. [753](#) neparedz.

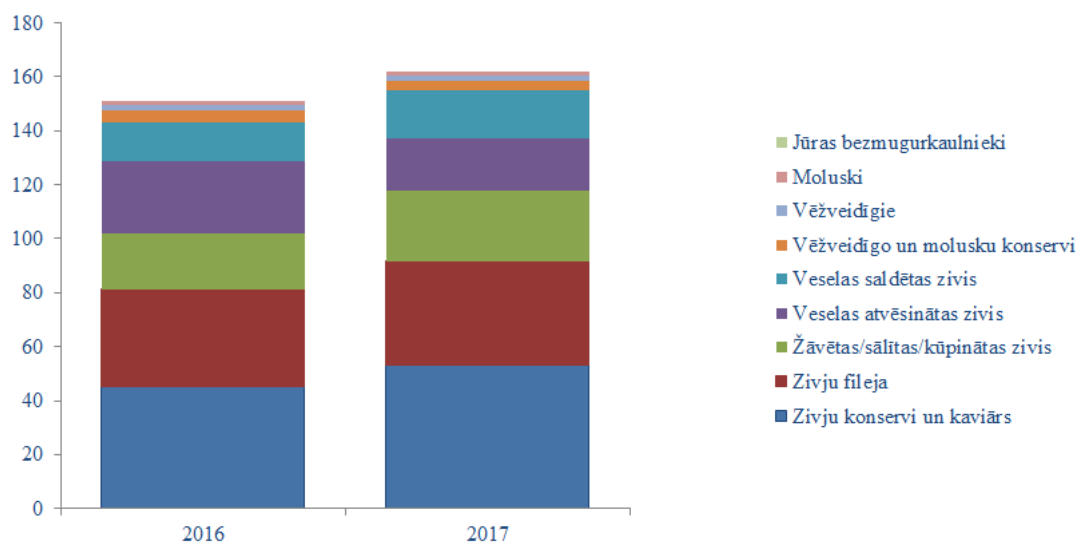
4. pielikums

Novērtēšanas rādītāju aprēķinu rezultāti, izmantojot atbalsta saņēmēju plānotos rādītājus pasākumā “Zvejas un akvakultūras produktu apstrāde”
(salīdzinot gadus pirms un pēc projekta)*

Rādītājs	Mērvienība	Pēdējā noslēgtajā gadā pirms projekta iesniegšanas	Gadā pēc projekta īstenošanas	Gadā pēc projekta īstenošanas+1	Gadā pēc projekta īstenošanas+2	Gadā pēc projekta īstenošanas+3	Gadā pēc projekta īstenošanas+4	Izmaiņas kopā %
Neto apgrozījums	milj.EUR	72,1	90,4	93,2	94,7	95,5	107,7	149%
Neto apgrozījums no darbības produkcijas	milj.EUR	57,7	76,6	79,1	80,5	81,2	82,0	142%
Kopējās izmaksas	milj.EUR	71,6	88,1	84,9	91,5	92,2	92,8	130%
Raž.izmaksu īpatsvars neto apgrozījumā	koeficients	0,99	0,98	0,91	0,97	0,96	0,86	87%
Raž.izmaksu izmaiņas neto apgrozījumā	koeficients	x	-0,02	-0,08	-0,03	-0,03	-0,13	87%
Darbinieku skaits	skaits	x	975	992	997	1 003	999	102%
Darba ražīgums	tūkst.EUR	x	92,7	93,9	94,9	95,2	107,8	116%
Darba ražīguma izmaiņas	tūkst.EUR	x	x	1,2	2,2	2,5	15,1	116%

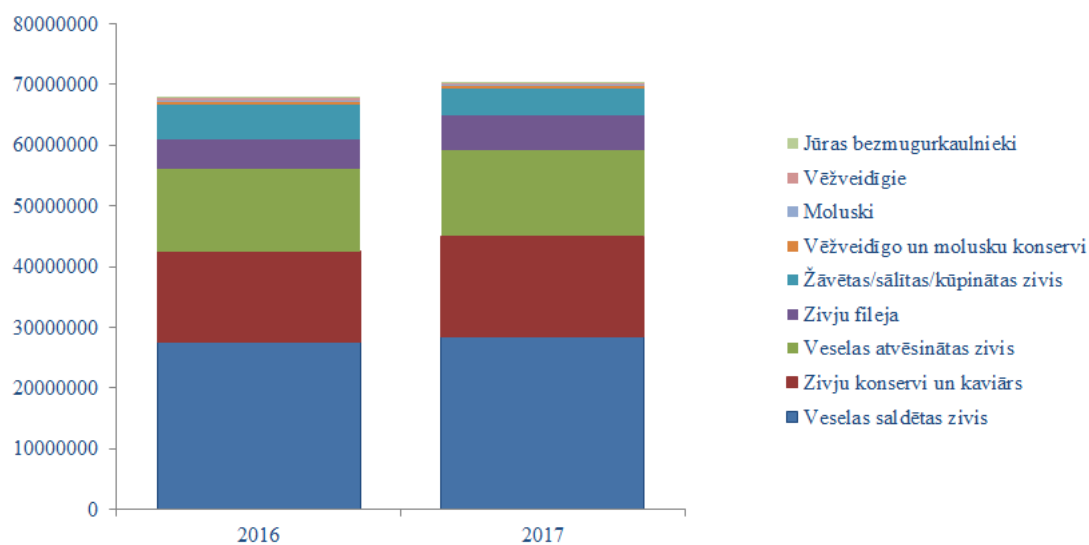
*Dati uzrādīti summējot visu atbalsta saņēmēju iesniegtos rādītājus (apkopojumā ietverti 20 atbalsta saņēmēji)

5. pielikums

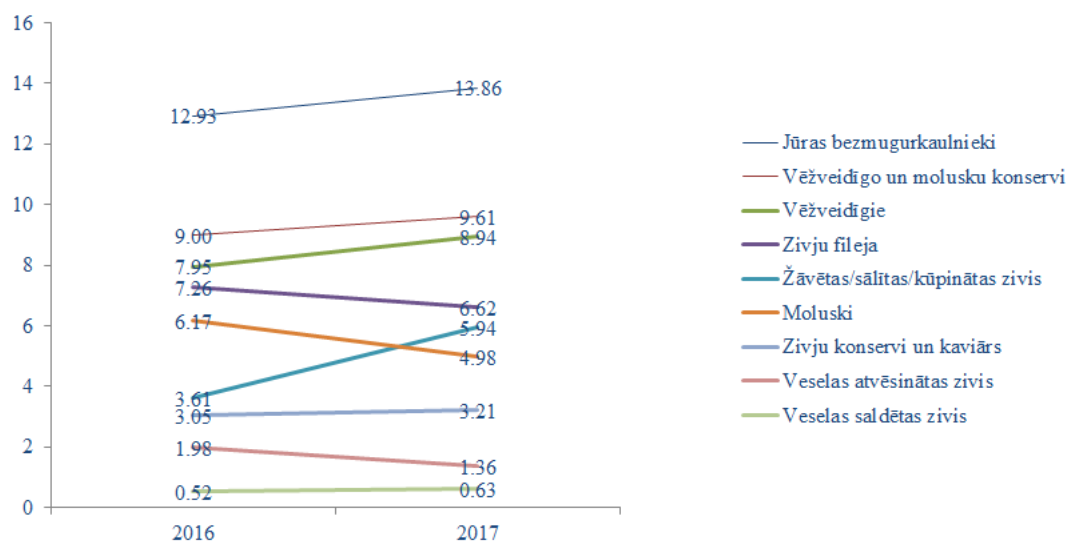
1. attēls Kopvērtība zivju un zivju pārstrādes produktu eksportam uz Eiropu, miljoni EUR

Avots: CSP

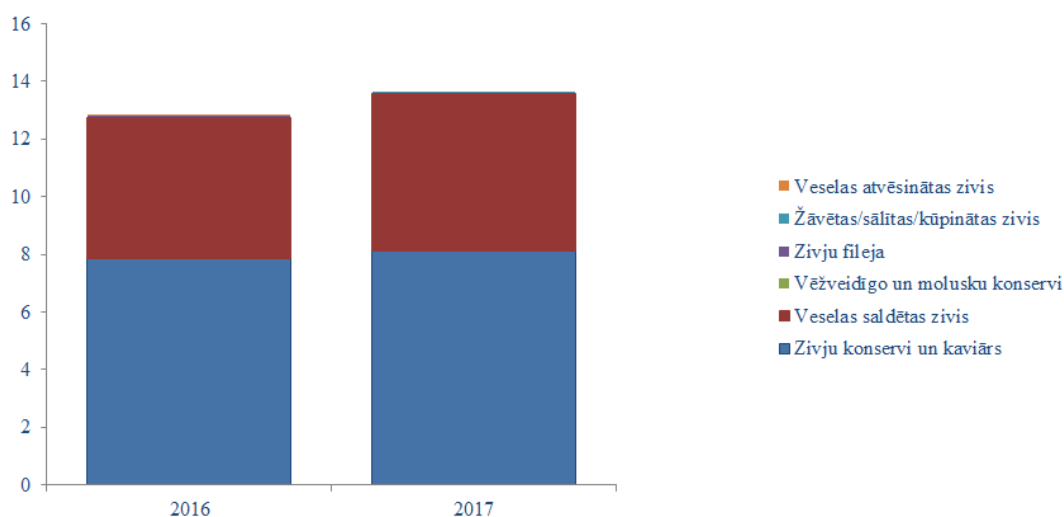
2. attēls Zivju un zivju pārstrādes produktu eksporta uz Eiropu fiziskie apjomi, tūkstoši tonnu

Avots: CSP

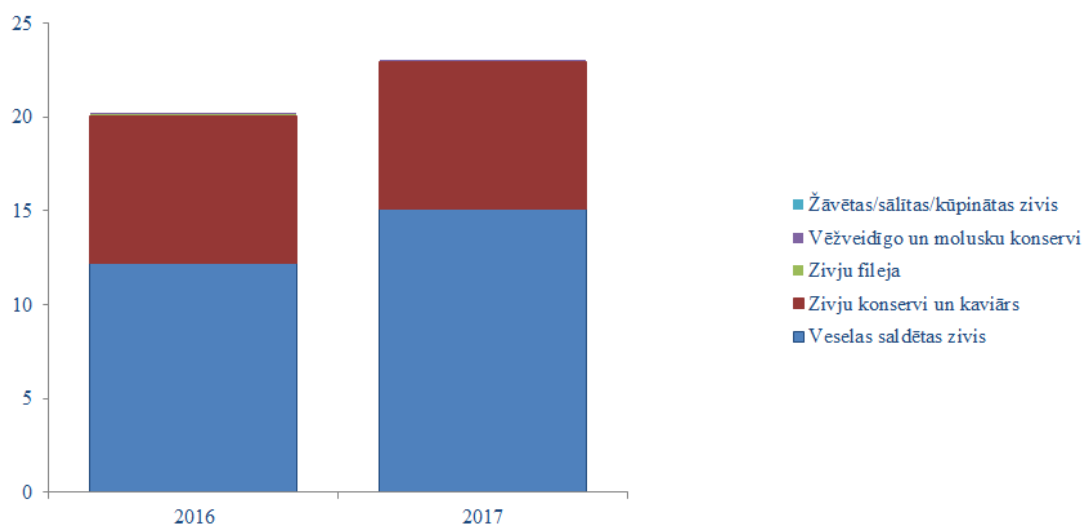
3. attēls Eksporta FOB cenas zivju un zivju pārstrādes produktu eksportam uz Eiropu, EUR/kg

Avots: CSP

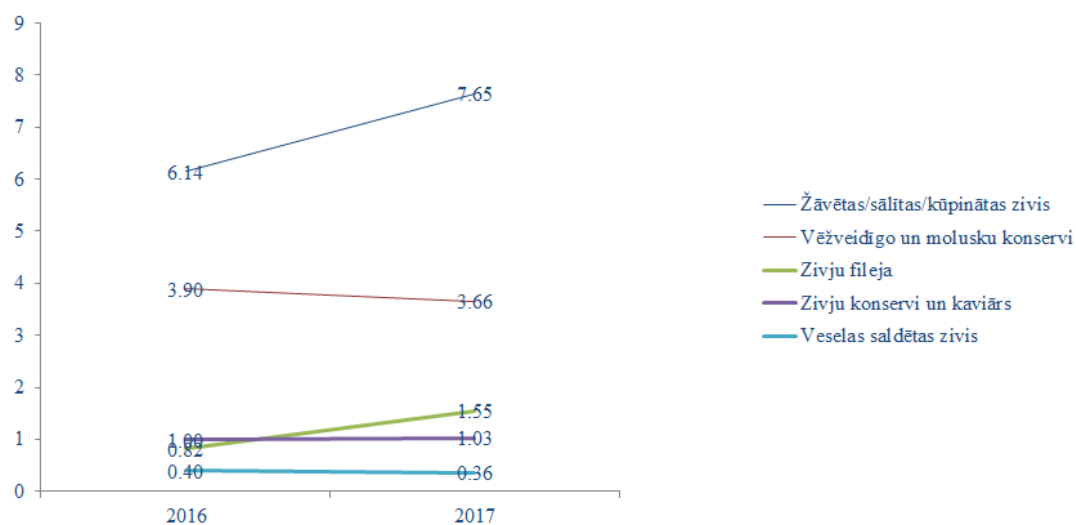
4. attēls Kopvērtība zivju un zivju pārstrādes produktu eksportam uz NVS, miljoni EUR

Avots: CSP

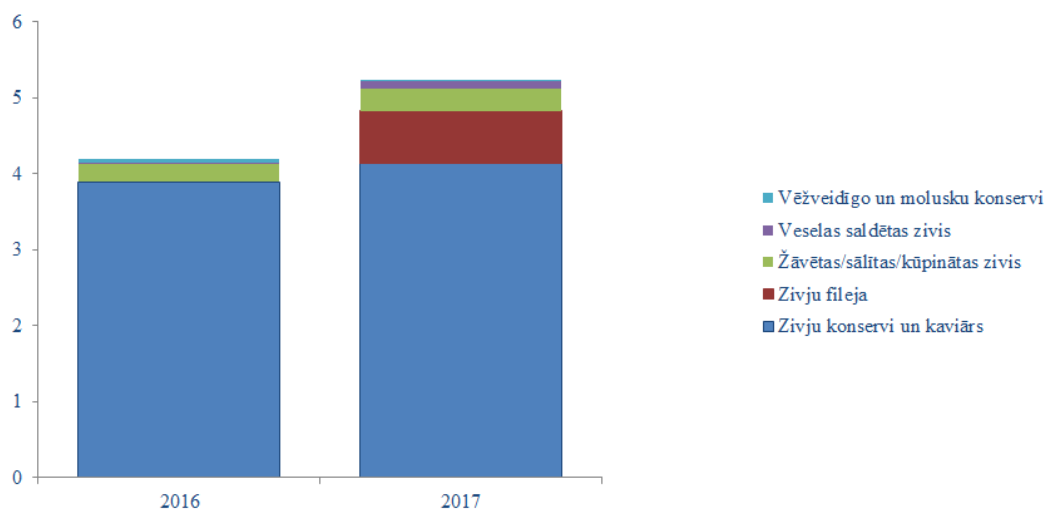
5. attēls Zivju un zivju pārstrādes produktu eksporta uz NVS fiziskie apjomi, tūkstoši tonnu

Avots: CSP

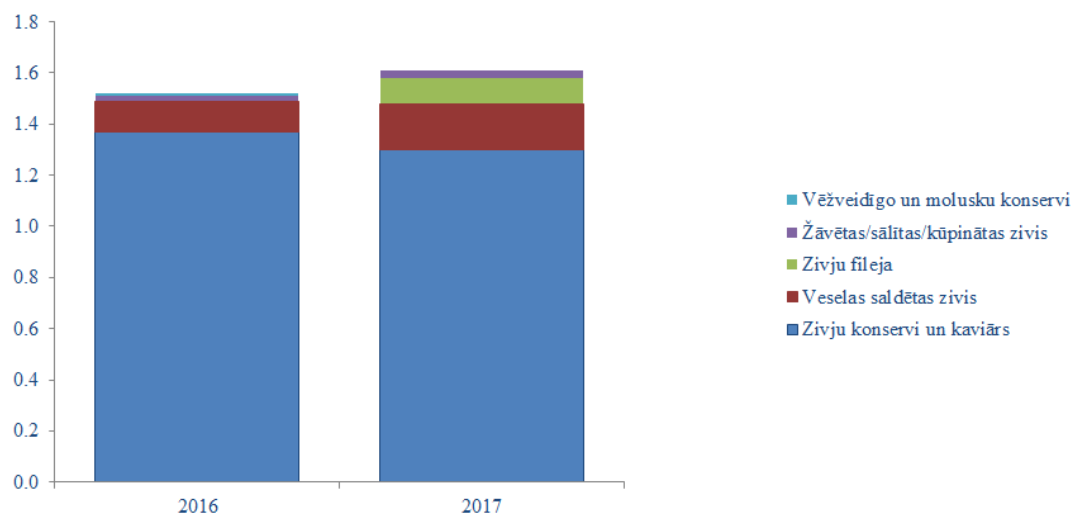
6. attēls Eksporta FOB cenas zivju un zivju pārstrādes produktu eksportam uz NVS, EUR/kg

Avots: CSP

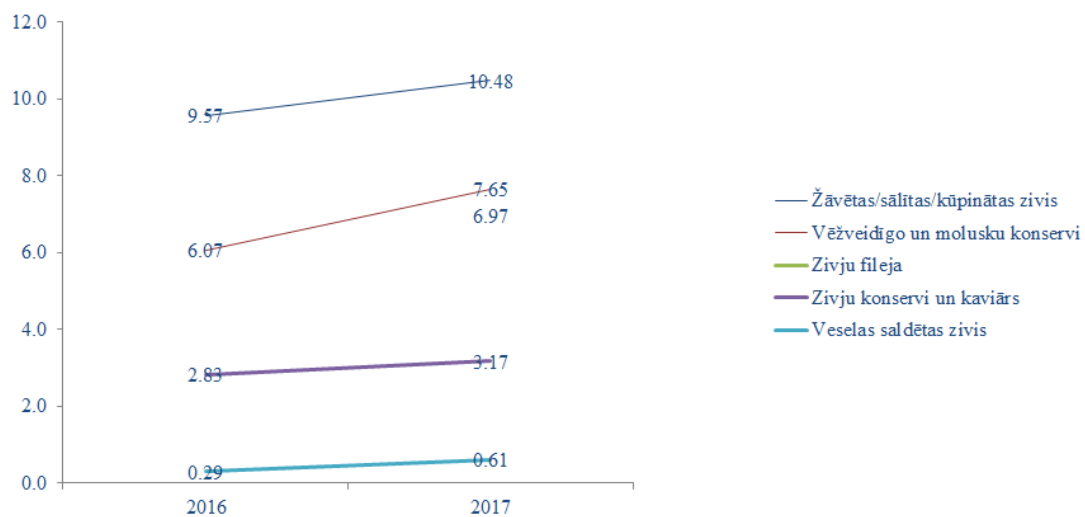

7. attēls Kopvērtība zivju un zivju pārstrādes produktu eksportam uz Āziju, miljoni EUR

Avots: CSP

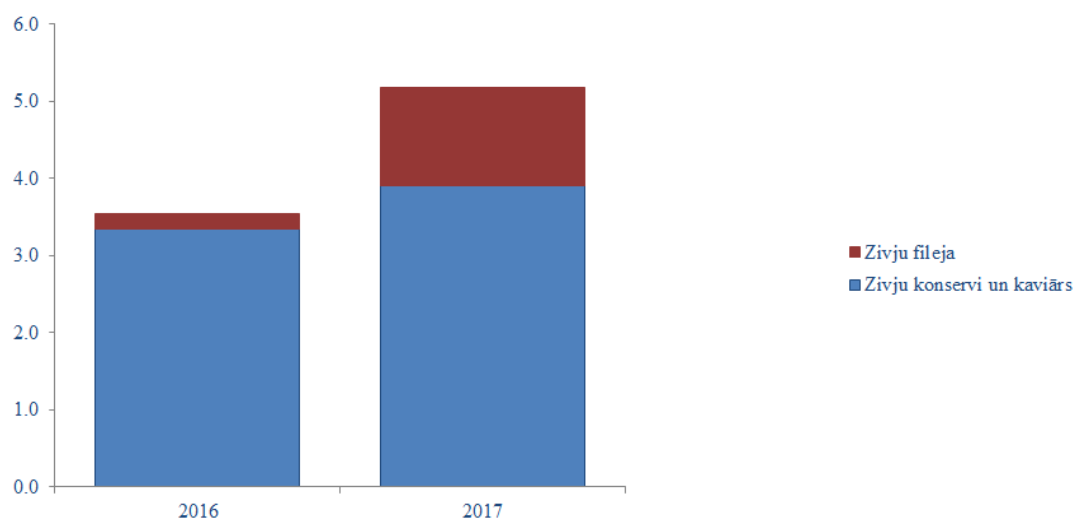

8. attēls Zivju un zivju pārstrādes produktu eksporta uz Āziju fiziskie apjomi, tūkstoši tonnu

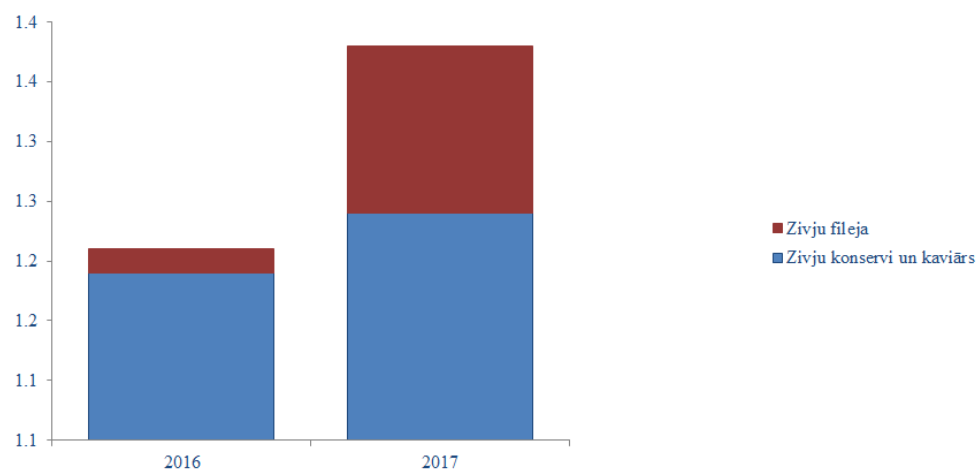
9. attēls Eksporta FOB cenas zivju un zivju pārstrādes produktu eksportam uz Āziju, EUR/kg

Avots: CSP

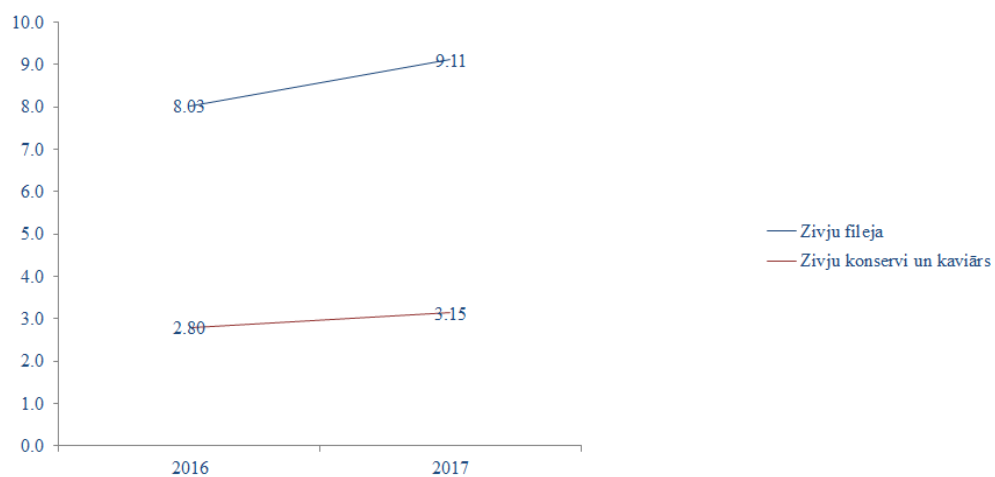
10. attēls Kopvērtība zivju un zivju pārstrādes produktu eksportam uz Ameriku, miljoni EUR

Avots: CSP

11. attēls Zivju un zivju pārstrādes produktu eksporta uz Ameriku fiziskie apjomi, tūkstoši tonnu

Avots: CSP

12. attēls Eksporta FOB cenas zivju un zivju pārstrādes produktu eksportam uz Ameriku, EUR/kg